Poštarina plaćena u gotovom

BROJ 1. ZAGREB, SIJEČANJ 1934. GOD. LX.

M[illegible]ČNIK

GL[illegible]

UREĐ[illegible]

Dr. Alfons Serec
kotarski sudija
Gračac

SADRŽAJ:

O bivšim sucima kao odvjetnicima i odvjetničkim pripravnicima; dr. Politeo Ivo, odvjetnik u Zagrebu 1

Sloboda sudačkog uvjerenja po Codexu iuris canonici; dr. Belić Matija, odvjetnik u Djakovu . . 7

Da li je prisvojenje divljači iz tudjega lovišta kažnjivo po kriviČnom zakoniku; dr. Žilić Franjo iz Zagreba 15

Ponavljanje kriviČnog postupka; dr. Devčić Mile, zamjenik drž. tužioca u Varaždinu 18

Sudska nadležnost kod obročnih poslova; dr. Lederer Miroslav, odvjetnik u Novom Sadu . 26

Da li je uredba o zaštiti zemljoradnika od 23. studenoga 1933., contra legem i kao takova za sudove u primjeni neobvezatna; dr. Š. I. odvjetnik u B. 29

Nenadležnost upravnih sudova u sporovima po zakonu o nužnim prolazima; dr. Hribar Mijo, odvjetnik u Zagrebu 31

O granicama zaštite zemljoradnika; dr. Polak Milan odvjetnik u Brodu n/S. 32

Ocjene i prikazi:

Anton A. Skala: Zavodi za vaspitanje djece i mladjih maloljetnika; priopćio: dr. Šilović Josip, ban savske banovine u m. 37

Pravosudje:

a) Gradjansko 40

b) Kazneno 44

Literatura 46

Svaštice 46

Poziv na skupštinu Pravničkoga društva u Zagrebu 48

POZIV

Na temelju §-a 12. društvenih pravila sazivljem u ime Upravnog odbora

REDOVITU GODIŠNJU GLAVNU SKUPŠTINU
Pravničkog društva u Zagrebu

za **četvrtak, dne 22. ožujka 1934. u 6 sati popodne** u dvoranu III. (I. kat) sveučilišta u Zagrebu s ovim

dnevnim redom:

1. Pozdrav predsjednika;
2. Radno i računsko izvješće upravnog odbora te izvješće pregledatelja računa;
3. Izbori: predsjednika i članova upravnog odbora (18), dvojice pregledatelja računa i dvojice zamjenika;
4. Ustanovljenje visine članarine prema §-u 4. pravila;
5. Eventualni prijedlozi članova, u koliko su upravnom odboru podneseni pismeno bar 8 dana prije glavne skupštine (§ 12. pravila).

U Zagrebu, dne 1. III. 1934.

Predsjednik:
Dr. Edo Lovrić v. r.

MJESEČNIK
GLASILO PRAVNIČKOGA DRUŠTVA

Uredili:

GOD. LX. SIJEČANJ — Dr. Edo Lovrić, kr. sveuč. prof. Dr. Ivo Politeo, odvjetnik — ZAGREB, 1934. BROJ 1.

O bivšim sucima kao odvjetnicima i odvjetničkim pripravnicima

Napisao dr. Politeo Ivo, odvjetnik u Zagrebu.

U posljednjem dvobroju (11—12/1933.) »Mjesečnika« priopćena je rasprava gosp. dra Alekse Vragovića, tajnika stola sedmorice u Zagrebu, pod naslovom »Pravo bivših sudaca na vršenje odvjetništva i na vježbu kod odvjetnika«. U tome članku podvrgao je gosp. pisac kritici rezoluciju zadnje redovite skupštine Advokatske komore u Zagrebu od 29. listopada 1933. o vježbi bivših sudaca kao odvjetničkih pripravnika, za koju rezoluciju odmah na početku kritike reče, da »mora da svakoga pravnika začudi«. Budući da se ja smatram takodjer pravnikom a smatraju se pravnicima beziznimno i svih onih preko sto odvjetnika, koji su rezoluciju jednoglasno prihvatili, moram odmah priznati, da mene i njih ona nije začudila. A naći će se sigurno još po koji čedni pravnik, koga rezolucija uprkos onome »mora« ipak nije začudila. Ali prijedjimo preko čudjenja, jer čuditi se nije ni pravni izraz ni pravni pojam, pak ne spada u pravnu raspravu, nego ćemo se zaustaviti na tvrdnji gosp. pisca doista pravne naravi, a ta glasi:

»Medjutim taj je zaključak (naime rezolucija) nezakonit i ništav.«

Budući da gosp. pisac, kritikujući rezoluciju, koju je tako proglasio nezakonitom i ništavom, nije nju doslovce i u cjelini ni priopćio, naknadit ću ja taj njegov propust ovdje. Rezolucija glasi:

»Skupština Advokatske Komore u Zagrebu od 29. X. 1933. slaže se s motivima i intencijom propisa §-a 3. stav prvi, Zak. o adv., prema kojemu propisu tamo navedeni suci ne mogu vršiti odvjetništvo u onome mjestu, u kojemu su vršili sudačku službu, dok ne prodje pet godina otkada su prestali da služe kao suci u tome mjestu;

uvjerena je, da bi se toj intenciji jednako protivilo, kad bi takvi suci, iako osposobljeni za odvjetništvo uopće, vršili vježbu adv. pripravnika u mjestu svog bivšeg sudačkog službovanja;

osudjuje takvo izigravanje zakona, koje slabi povjerenje u čistoću odvjetništva i u nepristranost suda, i

zato proglasuje dužnošću odvjetnika, da ne primaju na vježbu bivše suce u slučajevima, kad bi po §-u 3., stav prvi, Zak. o adv. istim sucima bilo nemoguće da budu odvjetnici u dotičnome mjestu.«

Slučajevi, radi kojih je donesena ova rezolucija i kojih ponavljanje ona je htjela spriječiti, bili su beziznimno takvi, u kojima ni Stol sedmorice nije dotičnim bivšim sucima odobrio da budu odvjetnici u izvjesnome mjestu t. j. mjestu svog zadnjeg sudačkog službovanja. Oni su htjeli biti odvjetnici baš u tome mjestu, u tome jedinome izmedju 400 i više njih u državi; pa kad nisu smjeli po zakonu vršiti odvjetništvo u tome mjestu, onda su zatražili upis u imenik odvjetničkih pripravnika sa vježbom kod odvjetnika u tome istome mjestu. Trebalo bi biti nevjerojatno naivan, a da se ne vidi svrha. Odvjetništvo, za koje im je zakon zabranio da ga vrše u dotičnome mjestu, oni su htjeli vršiti u tome njima zabranjenome mjestu pod imenom odvjetničkih pripravnika. I dok je Odbor Adv. Komore, imajući pred očima jasnu svrhu zakona, uskraćivao dotičnima upis u imenik odvjetničkih pripravnika, dotle je Stol sedmorice takav upis odobravao. Drugim riječima: dok je Adv. Komora spriječavala izigravanje zakona i njegove svrhe, ono je uslijed rješenja i shvaćanja Stola sedmorice i dalje bilo moguće. Pa kad su stvari već tako daleko pošle, onda Adv. Komori nije preostalo drugo, nego da u obranu zakona proglasi dužnošću odvjetnikâ, da ne primaju u vježbu one bivše suce, koji bi takvim stupanjem u vježbu htjeli zaobilaznim putem postići ono, što im je zakon izričito zabranio.

I zato da je rezolucija Adv. Komore nezakonita i ništava?

Veli dr. Vragović: »Veća kvalifikacija nije zapreka nijednome zvanju, pa ne može biti ni zvanju odvjetničkoga pripravnika.« Ali ne radi se ovdje o kvalifikaciji. Ovu ne osporuju bivšemu sucu ni zakon ni Adv. Komore. Radi se o mjestu. Nije kvalifikacija zaprekom vršenju odvjetništva, nego mjesto; i ako je ono zaprekom vršenju odvjetništva, onda je zaprekom i vršenju odvjetničke pripravničke vježbe. Zakon, naime, zabranio je bivšemu sucu, da bude odvjetnikom, ne radi imena odvjetnik, nego zato da ne bi vršio odvjetničke poslove kao bivši sudac, pak je stoga svejedno vrši li on to zvanje pod imenom odvjetnika ili pod imenom odvjetničkoga pripravnika. Utjecaj bivšeg sudačkog položaja na vršenje odvjetništva — a taj utjecaj htio je zakon spriječiti — bit će jednak u jednome kao i u drugome slučaju. U očima stranaka i vlasti dotičnog mjesta bivši sudac ostaje uvijek bivši sudac, dolazio pred njih u svoje ime kao odvjetnik ili u ime svog nominalnoga šefa kao odvjetnički pripravnik. Samo jedan primjer: U mjestu X je bio sudac Y, koji se zahvalio na službi i zatražio kod Adv. Komore upis u imenik odvjetnika. Odbor A. K. odobrio mu je upis, obzirom na kvalifikaciju, ali ne za mjesto X. Stol sedmorice je povodom žalbe Y-a odluku Odbora potvrdio. Sad je taj bivši sudac — i ako je mogao biti odvjetnik u svim ostalim mjestima prostrane države — zamolio upis u imenik odvjetničkih pripravnika kod odvjetnika Z. u istome mjestu X. Odbor je upis uskratio, ali je Stol sedmorice, povodom žalbe, upis odobrio. I sad je pisarna odvjetnika Z-a, koji je do onda vrlo slabo radio, preko noći proradila. Stranke su nagrnule odvjetniku Z-u, ali ne radi njega, nego radi njegova pripravnika, do jučer bivšega suca u istome mjestu. Čitav posao pisarne vodio je taj bivši sudac, sada odvjetnički pripravnik, a njegov šef dolazio je u pisarnu samo da signira spise, a često ni to nije činio. Plaću pak dobivao je šef od svoga odvjetničkoga pripravnika, valjda zato, jer mu je dozvolio da »vježba«. Dopuštamo, da bivši sudac nije imao na vlasti nikakav veći utjecaj zato, što je bio sudac. Dopuštamo. Ali je pogibeljno za državu i za prestiž njezina pravosudja, ako postoji već sama mogućnost takvoga utjecaja i ako stranke vjeruju u taj utjecaj, pa se radi toga uvriježi u javnosti predrasuda o pristranosti suda. Nepravedno je pak, ako odvjetnička pisarna napreduje ne radi vrsnoće svoga šefa, nego radi bivšeg sudačkog svojstva njegova odvjetničkoga pripravnika. Ukoliko tu već nema korupcije, ona je blizu ili je bar vrlo lako moguća.

§ 20., 2. stav. Zak. o adv. zabranjuje izrijekom odvjetniku »raditi u društvu s licem, koje nije odvjetnik«. Teško je izravno dokazati odvjetniku i odvjetničkomu pripravniku, da rade u društvu; tu je čovjek upućen tek na posredni dokaz s indicijima. A medju najjačim indicijima bit će taj, da je netko otišao raditi odvjetniku kao odvjetnički pripravnik, jer mu je zakonom zabranjeno, da radi kao odvjetnik. Zato rezolucija Adv. Komore samo ponavlja za poseban slučaj onu zabranu, koju je § 20. Zak. o adv. općenito statuirao.

Strogo uzevši, mogla bi Adv. Komora uskratiti upis u imenik odvjetničkih pripravnika svakome bivšemu sucu bez obzira na mjesto. Mogla bi zato, jer odvjetničko pripravništvo imade po zakonu isključivi značaj vježbe, priprave za odvjetništvo. Odvjetnički pripravnik stvarno služi svome šefu, pomaže mu, saradjuje s njime, privredjuje mu, ali ne samo da ništa od toga nije u zakonu primarno, nego ništa od toga ne dolazi uopće po zakonu u obzir. Zakon ove momente uopće i ne spominje. Pročitajmo §§ 9—19. Zak. o odv. pak ćemo vidjeti, da zakon u odvjetničkom pripravništvu vidi isključivo vježbu i samo vježbu. Pa kad je tako, onda se ne može dozvoliti onakvo odvjetničko pripravništvo, koje nema to značenje ni tu svrhu vježbe. Bivši sudac, kvalificiran za odvjetnika, ne treba ni vježbe ni priprave. A čim se ne vježba i ne pripravlja, nije više odvjetnički pripravnik. Baš obzirom na to jasno izraženo značenje odvjetničkoga pripravništva u zakonu, ovaj nije smatrao ni potrebnim, da izrijekom zabrani za odvjetničke pripravnike ono, što je zabranio za odvjetnike. Kad bi za tumačenje i primjenu zakona bile odlučne samo riječi zakona, onda bi bilo suvišno pravo i pravnici. Onda bi svaki pismeniji i bistriji čovjek mogao biti sucem i odvjetnikom. Ali vještina pravnika sastoji baš u sposobnosti, da iz riječi zakona pronalazi njegov smisao, svrhu i duh. Skoro u svakome zakonu ima praznina. Ali to ne znači uvijek, da treba istom čekati novi zakon, da ih popuni. Tu je pravnik, da ih popuni pomoću pravila tumačenja. Gosp. piscu rezolucijine kritike sigurno nisu nepoznati § 7. o. g. z. ni analogija. Zašto se onda toliko drži riječi zakona, a kloni ovih priznatih sredstva zakonskog tumačenja? Zašto se uklanja načelu, izraženome u §-u 916. o. g. z., koje ne priznaje simulacije i fingiranje, nego traži jezgru, sadržaj i istinu, da prema ovima sudi i odlučuje?

Leges scire non est verba earum tenere!

Istina je, što veli gosp. dr. Vragović, da ima dosta slučajeva, kada vježba odvjetničkoga pripiravnika traje i dulje, nego je propisano zakonom ili potrebno za pripravu. Ali to se samo trpi, i to više iz socijalno-ekonomskih obzira nego li zato, što bi se priznavalo, da takvo stanje odgovara zakonu. Trpi se napose kod bivših sudaca, kod kojih nema zapreke iz §-a 3. Zak. o adv. (ako su, naime, odvjetnički pripravnici u mjestu, koje nije bilo kroz

zadnjih pet godina mjesto njihove sudačke službe). I baš potonja okolnost jest ona, na koju je tajnik A. K. u Zagrebu gosp. dr. Vidman uputio kao na dokaz, da odvjetnici putem Komore ne prave nikakvih zapreka sucima, da se bave odvjetničkim poslovima. Ali ako pri tome dolazi u pogibelj čistoća sudstva i odvjetništva, kao što je u gore opisanim slučajevima, pa kad sam zakon nalaže uklanjanje takve pogibelji, onda smo doprli i do granica socijalno-ekonomskih obzira, gdje već prestaje opravdanost toleriranja. Zato rezolucija i nije zabranila odvjetnicima uopće primanje bivših sudaca kao odvjetničkih pripravnika u vježbu, nego samo onda, ako tim istim sucima ne bi bilo ispravnim tumačenjem zakona dozvoljeno, da budu u istome mjestu i odvjetnici.

Toliko o rezoluciji s materijalno-pravne strane. Što se tiče formalnoga prigovora, da skupština nije bila nadležna donijeti takvu rezoluciju, imam reći ovo:

Gosp. pisac tu nenadležnost nastoji dokazati s ovim razlozima:

1. jer da su »dužnosti odvjetnika propisane u glavi III. Zakona o odvjetnicima«;

2. jer da je »djelokrug skupštine u §-u 43. Zak. o odvjetnicima točno opisan«, pa da taj § »ne ovlašćuje skupštinu na donošenje zaključka, koji bi popunjavali ili tumačili zakon o odvjetnicima«;

3. jer bi se tim zaključkom »imala izigrati naredjenja zakona o postojanju dviju instanca u pogledu upisa.«

Istina je, da su dužnosti odvjetnika propisane u glavi III. Zak. o adv., ali ne tako točno i potanko, a da bi tamo specificirane dužnosti iscrpljivale sve pojedine dužnosti odvjetnika. Da je zakonodavac to i htio učiniti, ne bi mogao, jer je apsolutno nemoguće predvidjeti sve slučajeve, u kojima nastupa izvjesna dužnost odvjetnika. Zato se u III. glavi, § 21., odmah na početku nalazi općeniti propis: »Advokat je dužan da cijelim svojim držanjem čuva čast i ugled svoga staleža.« Kakvo mora biti to držanje u svakome pojedinome slučaju i kakve imaju biti dužnosti odvjetnika in concreto, a da on svojim držanjem ne povrijedi čast i ugled staleša, toga zakon nije rekao i nije bio u stanju da reče. To je prepustio Advokatskoj komori i njezinim organima, jer — veli doslovce § 38. Zak. o adv. — »Advokatska Komora ima da čuva ugled, čast i pravo advokatskoga staleža i da pazi na to, da advokati vrše svoju dužnost.« A kako bi pazila, ako njezina skupština kao »uredno sazvani i konstituisani skup članova Komore« ne bi bila ovlaštena, da za izvjesne slučajeve propiše i dužnosti odvjetnika, da propiše njihovo držanje? Disciplinska krivica odvjetnika sastoji glasom §-a 50. Z. o a. u »povredi dužnosti zvanja« ili u ponašanju, kojim »se narušava čast i ugled adv. staleža«. Kako će disciplinsko vijeće prije kažnjavanja odvjetnika ustanoviti njegovu krivicu povrede i narušenja, ako ne zna, kakve moraju biti te dužnosti i kakvo držanje? Kad bi se ravnalo samo prema onim dužnostima, koje su pojedinačno opisane u glavi III. zakona, ostao bi veći dio disciplinskih krivica nekažnjen. Tko će drugi da propiše te dužnosti i držanje, ako ne Adv. Komora i njezini organi: odbor i skupština? Kada bi ovi organi shvatili svoju nadležnost onako doslovce formalistički, kako ju shvaća gosp.

dr. Vragović, onda bi Advokatske Komore bile najobičnije birokratske institucije, a njihovo djelovanje najsuhoparnije na svijetu. Cilj odvjetništva, opisan u §-u 1. Zak. o adv. ne bi nikada bio postignut, kad bi Odbor i skupštine Adv. Komora shvatili svoju nadležnost onako formalistički i bukvalno kako to hoće gosp. dr. Vragović.

Čini se uopće, da gosp. dr. Vragović od samih slova zakona ne vidi njegov smisao i načela. A jedno od ovih upisano je na čelu §-a 49. Z. o a. Tamo stoji:

»Advokatski stalež je nezavisan.«

Nezavisan od sudova i egzekutive. Nad odvjetnicima jest Odbor njihove Komore, izabran po njima, a nad Odborom skupština kao cjelina članova. »Vršeći ovaj nadzor — veli § 49. Z. o a. — odbor može advokata upućivati i opominjati.« Pa kad odbor to može, tim više je ovlaštena, da to čini skupština, i to bilo u obliku rezolucija bilo u drugome kojemu obliku. A najmanje što može i mora, jest to, da povodom konkretnoga slučaja, gdje su pojedini odvjetnici bivšim sucima pomagali, da izigravaju zakon, uputi odvjetnike na dužnost čuvanja zakona. — Adv. stalež je nezavisan; on ima svoju zakonom priznatu autonomiju, a smisao i sadržaj autonomije jest, da stalež sam upravlja vlastitim poslovima, da sam sebi propisuje dužnosti. Tko može osporiti odvjetnicima, kad se prema zakonu konstituišu u skupštinu, da sami sebi propišu izvjesne dužnosti? Da gosp. dr. Vragović nema tog shvaćanja nezavisnosti i autonomije odvjetničkog stališa i da mu manjka svijest o njima, nije, dopuštam, toliko lična krivnja g. dra Vragovića, koliko okolnosti, da on nije imao prilike kao mi odvjetnici da u stališu živimo i u njemu onaj smisao i svijest razvijamo i gojimo. Ali ne može se nazvati skromnošću kad g. tajnik Stola sedmorice sad najednom, iza kako je odvjetnički stalež u svim državama svijeta, gdje mu je priznata autonomija, kroz decenije, pa čak i kroz stoljeća, provodio svoju autonomiju na onaj način, kako je to činila i Adv. Komora u Zagrebu, donašajući rezoluciju, iza kako postoje zbirke sličnih zaključaka Komora čitavoga svijeta o najraznijim pitanjima, koja se tiču staleža — da sada najednom ustaje on i tu nadležnost osporava skupštinama Adv. Komorâ, koje su pretstavnici i nosioci staleške autonomije!

Nema sumnje, da je Adv. Komora tu, da primijenjuje Zakon o advokatima. Samo ja ne razumijem, kako se može uopće zakon primjenjivati, a da ga se ne tumači. A gosp. dr. Vragović (vidi razlog pod 2.) čak i to pravo tumačenja zakona osporuje Komorama. On to osporuje čitavome jednom staležu pravnika, dok istovremeno u svojoj raspravi dopušta sebi istup vrlo autoritativnog interpreta zakona.

Kada bi se kritiziranom rezolucijom skupštine Adv. Komore doista »imala izigrati naredjenja zakona o postojanju dviju instanca u pogledu upisa« — kako to krivo misli gosp. dr. Vragović (vidi njegov razlog pod 3.), — onda bi to bilo daleko manje zlo, nego kad bi Adv. Komora dozvolila, da se izigrava mnogo važnija svrha zakona, a ta je, da se očuvaju sudstvo i odvjetništvo čistim od svake sumnje pristranosti ili druge još gore mane.

O samome tumačenju §-a 3. Zak. o adv. primijenjenog na bivše suce ne kao odvjetničke pripravnike nego kao odvjetnike, imam konstatovati ovo:

O tome pitanju postoje, koliko mi je poznato, dosad tri rješidbe Stola sedmorice u Zagrebu: prva od 4. X. 1929. br. 5736, druga od 10. XII. 1932. br. 6872 i treća od 26. I. 1934. br. 36/34. Sve tri rješidbe donesene su povodom žalbi bivših sudaca protiv odluka, u kojima je Odbor A. K. u Zagrebu zauzeo stanovište, da bivši sudac ne može biti odvjetnikom u mjestu, u kojem je služio kao sudac, dok ne prodje pet godina od dana prestanka njegove službe u tome mjestu. S prvom rješidbom Stol sedmorice zavrgao je to stanovište odbora, s drugom ga je usvojio, a s trećom ga je opet odbacio. Može li se spočitnuti Adv. Komori, što je — za razliku od Stola sedmorice — bila dosljedna u svome stanovištu i što će takvom ostati? A za ispravnost stanovišta Adv. Komore navest ćemo doslovce razloge one odluke, koju je Stol sedmorice potvrdio:

»Istina da molitelj ne traži upis na temelju §-a 3. Zak. o adv. nego na temelju §-a 2. i da je ispunio uslove potonjeg §-a. Ali zabrana iz zadnje rečenice prvoga stava §-a 3. odnosi se ne samo na one, koji mole upis po tome §-u, nego i na one, koji ga mole na temelju §-a 2. Zak. o adv. Jer ratio spomenute zabrane ne leži u privilegiju, da sudac može bez vježbe i bez advokatskog ispita steći advokaturu, nego leži u njegovu sudačkome položaju, u eventualnim lošim posljedicama, koje bi mogle nastati iz veze njegova bivšeg sudačkog položaja s novim advokatskim u istome mjestu. Privilegij oslobodjenja od ispita i od vježbe ne može biti pametnim razlogom onakvoj zabrani. Treba ga tražiti u spomenutoj vezi, a ova postoji i onda, ako molitelj ima vježbu i ispit. I u takvome slučaju postoji jednaka mogućnost štetnih posljedica, koje je zakon onom zabranom htio onemogućiti, kao i u slučaju, kad molitelj nema adv. ispita ni vježbe.«

Stol sedmorice, potvrdivši ovu odluku Odbora, usvojio je i njezine razloge, jer je na kraju rješenja rekao: »kako je to ispravno obrazloženo u pobijanoj odluci«. A sad eto jedva godinu dana kasnije tajnik istoga najvišega suda tvrdi, da nije ispravno obrazloženo!

Dopuštam, da stilizacija §-a 3. Zak. o adv. nije najsretnija, ali ipak nije toliko nesretna, a da bi mogla opravdati onakvo tumačenje, kakvo tome propisu daje gosp. dr. Vragović. Priznajem napose, da je tamo navedeni rok od pet godina pretjeran, pak da bi za postignuće zakonske svrhe bilo sasvim dovoljno — bar po mojem ličnome mišljenju — da ga se skrati i na tri ili dvije godine. Ali radi te eventualne pretjeranosti ili nezgodne stilizacije može da se uputi prikor zakonu, a ne Adv. Kmori, koja eventualno nejasne riječi zakona tumači ispravno prema jasno izraženoj volji zakonodavca. Svakako, naše prilike mogle bi se smatrati mnogo povoljnijima, da nisam imao povoda pisati ovaj odgovor, jer čistoća odvjetništva i sudstva morala bi biti draga svim gradjanima, a naročito bi ona imala ležati na srcu svim pravnicima, bez obzira na to bili odvjetnici ili suci ili pripadali kakvoj drugoj pravničkoj struci. Tu ne bi smjeli odlučivati profesionalni ili možda još uži interesi. Kad bi i postojala dvojba o tumačenju kojeg zakonskog propisa, iz nje bi se uvijek moralo izaći u pravcu čistoće sudstva i odvjetništva, tog možda najčvršćeg jamstva pravde i zadovoljstva u državi.

Sloboda sudačkoga uvjerenja po Codexu iuris canonici

Napisao dr. Belić Matija, odvjetnik u Djakovu.

Crkveno pravo nije samo u prijašnjim vjekovima imalo jak upliv na svjetovna prava, nego se još dandanas pozivaju na njega pri stvaranju i kritici novih zakona.

Taj put proživljava i problem t. zv. slobodnoga sudačkog uvjerenja, — libera aestimatio probationum, — freie Überzeugung, — liberté d' appréciation.

Značajno je, da se je kod nas povodom stupanja na snagu gradjanskog parničnog postupka za područje apelacionoga suda u Beogradu pojavila želja za noveliranjem i to baš u ovom pitanju i da se je u obrazlaganju pozivalo na kanonsko pravo kao uzorak, kojemu bi se valjalo vratiti.

U polemici nalaze se ovakovi stavovi: »Rezultati modernog psihološkog ispitivanja u mnogome potvrdjuju točnost dokaznih pravila srednjevjekovnog opće-kanonskog prava«, — »vraćanje zakonskoj teoriji dokaza u stvari je vraćanje srednjemu vijeku, što u pogledu dokaznih pravila za svjedoke nije baš tako veliko zlo.«[1]) Prema tomu se ova kritika poziva dapače na ono crkveno pravo, koje je danas već i crkva preinačila.

U novom crkvenom zakoniku — Codexu iuris canonici — ima razmjerno malo od načela zakonske dokazne teorije, te većina pisaca tvrdi, da je ovaj zakonik izgradjen na načelu slobodnoga sudačkog uvjerenja. Tako Roberti[2]): »Iure romano aestimatio probationum tota arbitrio relicta est; ... Codex ad ius romanum propius reversus est.« — Takodjer Eichmann[3]): »Die Beweiswürdigung steht durchaus in dem gewissenhaften Ermessen des Richters«; — Pöshsl[4]): »Die Beweise sind im allgeminen frei zu würdigen«; — Curinaldi[5]): »Za uvaženje dokaza vrijedi načelo slobodnog uvažen ja uz neka pravila, kojih su suci u savjesti dužni, da se drže, hoće li da pravedno sude.«

Wernz-Vidal[6]) razlaže, da u Codexu iuris canonici postoje nekoji zakonski dokazi, a nekojima je i propisana objektivna dokazna snaga, ali s druge je strane u dokaznom postupku i u ocjeni dokazne snage svih procesualnih pojedinosti mnogo prepušteno razboritomu rasudjivanju i savjesti sučevoj. Zato on ne pristaje, da se dokazni sistem toga Codexa nazove niti zakonskom dokaznom teorijom niti slobodnim sudačkim uvjerenjem, nego ga smatra posebnim tipom: »systema mixtum« — mješovitim sistemom.

Uporedbom rimskoga prava, crkvenoga prava pred Gracijanovim dekretom, dekretalskoga prava, Allgemeine Gerichtsordnung-a i o njoj ovisnih

---

1) »Pravosudje« str. 816/1933; Marković Tasa: Kritika neograničene dozvole dokaza svjedocima u novom grpp-u.
2) De processibus, Romae 1926, str. 31.
3) Das Prozessrecht des Codex i. can., Paderborn 1921, str. 173.
4) Katholisches Kirchenrecht, Leipzig 1918, str. 372.
5) Priručnik parbenog postupka, Split 1930, str. 120.
6) Ius canonicum, Romae 1927, tom. VI, str. 383.

postupnika kao Westgalizische Gerichtsordnung-a i našega privremenog parbenog postupnika od godine 1852., zatim Code de la procédure civile, srbijanskoga zakonika o postupku sudskom u gradjanskim parnicama od godine 1865. i jugoslavenskog gradjanskoga parničnog postuka te njegovog uzora naime austrijskoga grpp-a — sa novim crkvenim zakonikom može se ustvrditi, da je ova klasifikacija Wernz-Vidalova ispravna.

Držim ipak, da je potpunije, ako se kaže, da je slobodna ocjena dokaza generalno pravilo, a izuzetak su zakonski dokazi. To slijedi iz can. 1869. § 3: »... probationes aestimare iudex debet ex sua conscientia, n i s i lex aliquid expresse statuat de efficacia alicuius probationis.« To je ista formula, koja se nalazi u najmodernijem postupniku, osnovanom na slobodnom sudačkom uvjerenju, naime austrijskom grpp-u: »... sofern in diesem Gesetze nicht etwas anderes bestimmt ist« (§ 272. austr., § 368. jugosl.). Iako je zaključak Wernz-Vidalov ispravan, obrazlaganje njegovo nije neprijeporno, kada u prvom redu tvrdi, da su osnovani zakonski dokazi, a tek u drugom redu napominje, da je mnogo prepušteno slobodnoj ocjeni sučevoj, mjesto obratnim redom. Istina je, da konačni odgovor na to pitanje ipak ovisi o množini izuzetaka, koji bi mogli biti tako mnogobrojni, da za slobodnu ocjenu u praksi ostane razmjerno manji dio mogućnosti. U Codexu iuris canonici pako ne postoje toliki izuzeci. I najslobodniji postupnik ne može da se oslobodi ograničenja, da neke dokaze sudac n e s m i j e upotrijebiti i da nekim dokazalima m o r a vjerovati; propise o formalnoj istini imadu svi sistemi postupka, isto tako prekluzije, ogluhu, priznanje, predmnjeve i ostala ograničenja, a medju koje nekoji ubrajaju i formalne propise materijalnopravnih zakona.

Codex iuris canonici se je oslobodio svih nastranosti srednjevjekovnoga dokaznog postupka, po kojima se je, iako one nisu nikada službeno proglašene kao crkveno pravo, ipak u praksi češće i mnogo vremena sudovalo i naučavalo. Sjetimo se samo cijelih dokaza, više od polovice dokaza, polovice, trećine i četvrtine dokaza, dakle čitave artitmetike. O tome u Codexu iuris canonici nema ni traga.

Dapače niti riječ »plena probatio« — »potpuni dokaz« ne upotrebljava Codex iuris canonici u smislu zakonskoga dokaznog sistema, nego u bitnosti kao »plena fides« (can. 1791.), »plenam fidem faciunt« (can. 1816.), »n o n i n d i g e n t p r o b a t i o n e« ne treba dokazivanja (can. 1747, 1751), — pa taj terminus »potpuni dokaz« ne smije da zavede, jer ga može da bude, kao što ga doista i imade, u postupnicima priznatima kao najprincipijelnijima u pitanjima slobode uvjerenja. Tako imamo u § 278. jugosl. grpp-a sudski zapisnik kao »potpuni dokaz«, — § 215. austr. grpp-a »voller Beweis«.

Crkveno se pravo u prvom svojem početku potpuno oslanjalo na rimsko procesualno pravo, a nakon nastanka vlastitih propisa prihvatilo ga kao subsidijarno pravo. U rimskom je klasičnom pravu bila potpuna sloboda ocjene dokaza, nu kasnije je bila sužena. Kanonsko se pravo u glavnome i tečajem vijekova slagalo sa rimskim pravom, ali je poprimilo nekoje elemente germanskoga prava i to baš zakonske dokaze. Codex iuris canonici se je vratio natrag na rimsko pravo, dajući slobodu ocjene dokaza osim nekih izričito označenih izuzetaka.

Pojam sudačkoga uvjerenja propisan je u can. 1869. Codex iuris canonici traži:

1. da sudac mora u svojoj duši imati m o r a l n u s i g u r n o s t (moralis certitudo) u pogledu prijepora, koji će da riješi;

2. ovu sigurnost mora da crpe iz s p i s a i p r o v e d e n i h d o k a z a (ex actis et probatis);

3. dokaze ima da ocijeni p o s v o j o j s a v j e s t i (ex sua conscientia), o s i m ako zakon izričito što odredjuje o d o k a z n o j m o ć i (de efficacia) kojeg dokazala.

Prvi rekvizit je filozofski pojam, drugi je pravni, a treći je i pravni i religiozni. Ovi su pojmovi naučno ustaljeni.

Neoskolastička filozofija razlikuje tri stepena sigurnosti metafizičku, fizičku i moralnu sigurnost. O moralnoj se sigurnosti ovdje govori za razliku od fizičke i metafizičke sigurnosti s jedne strane a s druge strane za razliku od same vjerovatnosti. Primjer bi bio za metafizičku sigurnost ovo: »Cjelina je veća od svoga dijela«; — primjer za fizičku: »Suho će drvo gorjeti, kad ga se baci u vatru«; — primjer za moralnu sigurnost: »Nekoliko vjerodostojnih ljudi tvrdi, da je N. na željezničkoj stanici kupio voznu kartu i vlakom otputovao odredjenoga dana i sata. Dok nema nikakovih motiva za vjerovanje o protivnom, ovakova tvrdnja tih ljudi proizvadja moralnu sigurnost o tom odlasku N-a; premda nije apsolutno isključena mogućnost, da ta činjenica ipak ne stoji, jer je N. mogao neopazice izaći iz vlaka, prije nego je vlak krenuo.

Moralna sigurnost sastoji se u najdubljem individualnom subjektivnom motiviranom uvjerenju o istinitosti neke činjenice.

Da se izreče osuda kojegod vrste, zahtijeva se u sučevom shvaćanju moralna sigurnost o predmetu, koji ima da presudi. Za izreku osude ne traži se dakle niti metafizička niti fizička sigurnost, ali nije dostatna niti sama v j e r o j a t n o s t (probabilitas); sudac valja da ima duboko uvjerenje, da stvar stoji upravo tako, kako ju on rješava.

H e i n e r[7]) prevadja »moralis certitudo« sa »moralische Überzeugung oder G e w i s s h e i t«.

Po can. 6. § 2. imadu se propisi Codexa iuris canonici, koji su u cijelosti preuzeti iz prijašnjega prava, shvaćati i tumačiti u smislu prijašnjih propisa i nauke. Za bolje razumijevanje pojma sučeve moralne sigurnosti će doprijeti pogled u pravo pred Codexom iuris canonici. G a s p a r r i u velikom vatikanskom izdanju ovoga Codexa (1918.) označuje kao izvore za ovaj stav kanona 1869. § 1.: Gracijanov dekret i to c. 1-3, 5, 10-13, 18, 20, C II, q. 1.; c. 74, C XI, q. 3. te S. C. Ep. et Reg. instr. 11. jun. 1880, n. 16; S. C. de Prop. Fide instr. a. 1883, n. 16.

Nekoji spomenuti kanoni C II q. 1 nose ove sadržajne i značajne inskripcije c. 12: »I n c e r t a e t d u b i a iudicari non possunt«; — c. 13. »Nec ex s u s p i t i o n i s arbitrio, nec ante verum et iustum iudicium aliquis condemnetur«; c. 18. »Quando aliqui sunt corrigendi, quando tollerandi (u

[7]) Der Kirchliche Zivilprozess. Köln 1910.

tekstu: noluit hominem ab homine iudicari ex arbitrio suspitionis...); — c. 20. »Sententia non praecipitanter ferenda est.«

Gracijan pako navodi za svoje izvore osim dijela sv. otaca, zaključaka sabora i papinskih poslanica takodjer i rimsko pravo i to pod imenom »Constantinus Imperator« i »de libro constitutionum«. Prema prolegomena Richter—Friedberga u njihovom izdanju Corpus-a iuris canonici (Lipsiae 1879) mjesta su preuzeta iz Cod. Theod. lib. 9. tit. 40. in legis interpretatione, Capitula Hadriani c. 57 i 156, Iuliani Epit. nov. 115. c. 5.

Kanonsko je pravo istisnulo domaća prava i prihvatom prešlo u zakonike, koji su tek nedavno prestali važiti. Nijedan zakonik nema ovoga ovako izričito formuliranoga preduvjeta i zahtjeva za izricanje presude, te je Codex iuris canonici prvi zakonik sa ovakovom formulom.

Za drugi rekvizit ispravne presude, naime da sudac ima moralnu sigurnost da crpe iz spisa i dokaza, jesu izvori: c. 11 C XXX q. 5; c. 6 X de renunciatione I 9; c. 4, 10 X de iudiciis II 1.; c. 1. de sententia et re iudicata II 14 in VI⁰; c. 2. de verborum significatione V 11 in Clem. (Prema Gasparri-u) i c. 1. C IV q. 2, 3; 27, 32. X. II. 20; Instr. S. C. EE. et RR. a. 1883 n. 16; Instr. S. C. de P. F. a. 1883 n. 16. (Prema Roberti-u).

Sudac se ne smije poslužiti drugim vrelom saznanja nego jedino onim, koje su stranke iznijele u raspravi i koje je proizašlo iz provedenih dokaza: »Quod non est in actis non est in mundo.« Ne smije se prema tome poslužiti svojim privatnim poznavanjem konkretnih prijepornih činjenica, niti kad sam sudi, niti ga smije saopćiti drugome sucu pri zbornom sudovanju. Primjerice, ako sudac u parnici na doživotnu rastavu od stola i postelje radi počinjenoga preljuba sigurno znade, da je tužena stranka počinila tu krivicu, i ako sudac znade i za sigurna dokazala, a tužilac to ne zna i ne može da dokaže, sudac ne smije osuditi tuženoga. On ne smije upotrijebiti niti druge spise, koji su njemu poznati i iz kojih se vide činjenice i dokazala za njih, ako ih stranke ne navode ili povodom provadjanja dokaza ne budu u parbenom postupku spomenuti. Da se izbjegne svaki vanjski (izvan parnice, izvan spisa i dokazala) upliv na suca, po can. 1866. izričito su zabranjene (prohibentur) sve privatne obavijesti učinjene izvan propisanog uredovanja od strane parničnih stranaka ili njihovih pravnih zastupnika, bilo da se te obavijesti odnose na činjenice bilo na same pravne propise. Taj je propis postojao već u Lex propria S. R. Rotae et Signaturae Ap., 29. VI. 1908, can. 30; Regulae servandae in iudiciis apud S. R. Rotae Tribunal, 4 VIII 1910, § 67, n. 1; Regulae servandae in iudiciis apud Suprem. Signaturae Ap. Tribunal, 6 III 1912, art. 52.[8])

Pravilo »Quod non est in actis, non est in mundo« ipak se ne smije ukočeno i previše tjesnogrudno shvatiti i primjenjivati. Zadaća je suca, da ustanovi materijalnu istinu, — iudex debet inquirere veritatem. Izvori vele: »... tamdiu actio ventiletur quousque od veritatem rei perveniunt« (c. 11. C. XXX q. 5); —rei veritatem investigare curetis (c. 6. X. de renuntiatione I 9.). Zato se ne smije ovo mjesto tumačiti preveć usko, da ne bi formalizam uništio bitnu zadaću postupka.

[8]) Takav je isti propis postojao i kod nas za područje banskoga stola uslijed ministarske naredbe od 17. XII. 1856.

Sudac treba da se posluži cjelokupnošću konkretnoga postupka, controversia in tribunali agitata (can. 1873.). Kada stranke, makar samo neodredjeno, navedu neke činjenice i dokazala, o kojima sudac odredjeno i bolje znade ili može da znade, ili kada iz iskaza svjedoka i provadjanja drugih dokazala uslijedi opstojnost novih činjenica i novih dokazala, o kojima sudac točnije znade izvan ove parnice, sudac se može, a prema okolnostima i treba da posluži ovim upućivanjem. To je prestalo biti njegovim ličnim znanjem kao privatnika i postalo je procesualnim materijalom, koji on crpe provadjajući parnicu. U takovom slučaju će postupati u smislu can. 1861 i primijenit će svoju dužnost i pravo ravnanja postupkom.

Kako daleko može da ide neelastično tumačenje, vidi se iz dugotrajne debate pravnika za vrijeme dekretalskoga prava i poslije njega u pitanju: Da li može sudac osuditi okrivljenoga, ako on lično privatno pod sigurno znade, da djelo nije počinio okrivljeni, nego da ga je počinila neka druga osoba, ali prema spisu i dokazalima slijedi zaključak, da ga je počinio okrivljeni.[9]) — Verbecijev Tripartit u tit. 15. prologa navodi, da sudac radi javnoga interesa i uklanjanja svakoga sumnjičenja treba da u ovakovome slučaju nevinoga osudi.

U pravu dekretalskom nije nigdje bilo izričite odredbe, da sudac ima da crpe svoju sigurnost iz spisa i provedenih dokazala, kao što sad Codex iuris canonici izričito ima. Tumačitelji se većinom ograničuju na to, da navedu, da »sententia debet esse petitioni conformis«, ili »libello conformis«, — osuda treba da odgovara tužbi, odnosno tužbovnomu zahtjevu.

Ipak u Corpusu iur. can. ima potankih ustanova. Prema c. 10 X de fide instr. II 22 sudac treba da »usque ad prolationem sententiae universo rimari«, — sudac treba da pretrese sve, štogod se je tečajem postupka iznijelo. — C 6 X de renunt. I 9.: »Licet igitur iudex non semper ad unam speciem probationis applicet mentem suam, sed ex confessionibus, depositionibus, allegationibus et aliis, quae in eius praesentia proponuntur, formet animi sui motum«, ... dakle postupak, koji se danas smatra najmodernijim. Sudac treba da iz spisa i svega, što se iznosi u njegovoj prisutnosti kao suca, nadje motive za svoju odluku. C. 2 de verborum signif. V. 11.in.Clem. približuje se i sadržinom i upotrebom izraza canonu 1869 § 2 Cod. iur. can.; a budući da je baš ovaj caput služio kao izvor, ima se Codex iur. can. tumačiti u smislu njegovu (can. 6 § 2. Cod. iur. can.). Prema tome ima se uvažiti sve, što je u parnici bilo izrečeno bilo pismeno bilo usmeno, (sive in scriptis sive in verbo), pa makar to usmeno slučajno i ne bilo unešeno u spise, premda je bila dužnost, da se sve upiše radi veće sigurnosti pri sastavu rješenja. Osudu u smislu ovoga kaputa je imao da izradi »ex petitione et probatione et aliis actitatis.«

Da se uzmogne sve to nadzirati važno je obrazloženje presude. — Obrazloženje presude nekada nije bilo propisano osim u krivičnim stvarima (c. 18 X II. 27, c. 1 in VI⁰ V 11), ali je bio običaj, da se i u gradjanskim prijeporima napiše obrazloženje. Naputak za duhovne sudove glede stvari ženidbenih od god. 1856. (d. z. l. br. 185) u §-u 194 izričito propisuje: »Svakoj osudi imadu se priklopiti razlozi, na kojima se opire, na kratko, nego ipak tako, da se ne mimoidje ništa, što je bitno.« —

[9]) Wernz-Vidal str. 538, Roberti str. 175.

Rješidbe Rote moraju se obrazložiti pod prijetnjom ništetnosti (Lex propria S. R. Rotae can. 32). — Codex iur. can. u can. 1873 § 1 br. 3 odredjuje da presuda mora imati obrazloženje t. zv. motive kaka glede činjeničnoga stanja tako i glede pravne primjene (continere rationes seu motiva quae dicuntur, tam in facto quam in iure, quibus dispositiva sententiae pars innititur; — can. 1874. § 4.: »Hisce sequatur pars dispositiva sententiae, praemissis rationibus quibus innititur«).

U Allgemeine Gerichtsordnung-u (čl. 247.) i Westgal. Gerichtsordnung-u (čl. 324.) nije bilo nikakove odredbe o tome, što ima sudac da upotrijebi za motive svoje presude, a obrazloženje presude ne samo da nije bilo propisano, nego je bilo izričito zabranjeno (čl. 248. odnosno 325.).

Po prijašnjem našem t. zv. privremenom gradj. postupniku kao postupku izričito gradjenom na zakonskoj dokaznoj teoriji sudac je bio tako vezan, da se dapače nije smio poslužiti niti drugim sudskim spisom, makar se stranke izričito na nj pozivale, osim ako su stranke priložile prepis toga drugoga spisa i prepis ukladile (§ 294.).

Po jugosl. grpp. (§ 368. austr. § 272.) kao i po Codexu iur. can. (can. 1869., tako i izvori ovoga kanona), ima sud da se brižljivo obazre na posljedak cjelokupne rasprave i izvedenih dokaza. Sud ne ocjenjuje samo provadjana dokazala nego i posljedak cjelokupne rasprave, pa može, ako za to imade valjanih razloga, smatrati istinitim i protivno od onoga, što su primjerice svjedoci iskazivali. Ovo sučevo uvjerenje mora da bude kritički obrazloženo, tako da se vidi opravdanost njegovog stajališta. Treba da uvaži ne samo one činjenice, koje su stranke navele nego takodjer i sve ono, što je i na druge načine došlo na vidjelo i bilo spomenuto tečajem parnice. Sudac će dakako u smislu § 244. stav. 2. jug. grpp. (§ 180. austr.) odnosno can. 1861. § 2. morati da dade priliku strankama, da se izjasne o novim momentima. Sudac smije da upotrijebi i svoje iskustvo i svoje stručno poznavanje prijepornih činjenica, nu dakako da ne smije upotrijebiti svoje lično poznavanje onih činjenica, koje ni na koji način nisu u parnici spomenute odnosno raspravljene.

Nema bitne razlikeizmedju Codexa iur. can. i našega novoga grpp-a u pitanju, što ima sudac da upotrijebi kao činjenični materijal.

Treći rekvizit za izricanje valjane osude jest, da sudac imade dokaze ocijeniti po svojoj savijesti (can. 1869. § 3.). To je jedan sasvim novi memenat, koji se ne nalazi u svjetovnom zakonodavstvu. Taj pojam jest teološki i potpunoma u nauci opredijeljen. Pojam »po slobodnom uvjerenju« iz § 368. jug. grpp. jest uključen u pojmu Codexa iur. can. »ex sua conscientia«, ali je pojam »po savjesti« još širi, jer sadržava u sebi i pojam preuzete dužnosti i naročito odgovornosti pred Bogom. Das Gewissen ist der Vernunftsanspruch, der uns sagt, was wir zu tun und zu meiden verpflichtet sind, und zwar mittelbar wenigsten kraft göttlichen Gesetzes.[10])

Gracijanov dekret (c 3 C IV q et 3), kao izvor ovoga §-a, daje sucu i dužnost i pravo, da dokazala brižljivo ispita i ocijeni, »Diligenter examinare«

[10]) Cathrein: Moralphilosophie II 97.

i »ex sententia animi sui aestimare« te se poziva na rimsko pravo, na razna mjesta Codex-a i Digesta, po kojima je sudac imao da brižljivo prosudi sve pojedinosti u provadjanju dokaza i da onda po svojem ličnom najdubljem uvjerenju ustanovi, što se ima smatrati kao dokazano. Isto: »sequi arbitrium interni iudicis« (c. 62 C XI q 3).

Po Can. 1869. § 3. sudac ima da ocijeni dokaze po svojoj savjesti jedino izuzevši one slučajeve, gdje je zakon izričito odredio dokaznu moć nekoga dokaznoga sredstva.

Iz ove ustanove odnosno propisa nastaje pitanje, da li se Codex iur. can. osniva na zakonskoj dokaznoj teoriji ili na slobodnoj ocjeni dokaza?

Iz same upotrebe riječi i stilizacije ne može se dati odgovor.

Ovakovu naime formulu upotrebljavaju i oni postupnici, koji su načelno gradjeni na teoriji slobodne ocjene dokaza i na namjernom napuštanju zakonske dokazne teorije, a tu istu formulu upotrebljava i Codex iur. can., za koji neki tvrde, da se osniva na zakonskoj dokaznoj teoriji.

I doista formula sama po sebi nije odlučna, nego se ima ustanoviti, kako mnogo imade u konkretnom postupniku zakonske vezanosti sučeve. Uz istu formulu može da postoji najgrublja ukočenost i sputanost suca, ali isto tako i jedva ograničena samovolja.

Po Codexu se smatraju dostatnim dokazom (plena probatio):

sudbeno priznanje (confessio iudicialis), can. 1751.,

neopravdana uskrata pisanja kod prijepora o piscu nekog sastavka (ficta confessio ex recusatione scribendi) can. 1800. § 4.,

iskaz dvojice svjedoka, glede kojih nema nikakovih prigovora, osim ako usprkos toga sudac drži, da je radi važnosti predmeta ili radi sumnja, koje su još preostale potrebno dalje dokazivanje (depositio duorum testium omni exceptione maiorum), can. 1791. § 2.,

javna isprava (instrumentum publicum), can. 1816.,

pravne predmnjeve, pretpostavke (praesumptio iuris et de iure), can. 1826. u vezi sa can. 1747.,

odlučna prisega (iusiurandum decisorium) can. 1836. § 4.,

notornost činjenice (notorietas facti), can. 1747. n. 1.

Kao dokazalo, kojim se dopunjava (semiplena probatio, poludokaz) neki drugi dokaz, koji nije još dovoljan, da potpuno uvjeri suca, služi:

domirna prisega (iusiurandum suppletorium) can. 1829.

Za slijedeća dva dokazala jedino se ustanovljuje, da nisu sami po sebi dostatni, a to su:

dokazivanje samo jednim jedinim svjedokom, osim ako je to kvalificirani svjedok n. pr. koji iskazuje o predmetima, koje poznaje po svojoj službi, (testis singularis) can. 1791. § 1.,

svjedočanstvo sedme ruke (testimonium septimae manus), c. 1975. § 2.

Sva ostala dokazala zakon izričito prepušta slobodnoj ocjeni sučevoj (iudicis est aestimare), a medju ove spadaju:

izvansudno priznanje (confessio extraiudicialis), can. 1753.,

uskrata odgovora (recusatio respondendi), can. 1743. § 2.,

uskrata izdanja isprave (recusatio exhibendi documentum), can. 1824. § 2.,

uskrata polaganja domirne prisege (recusatio praestandi iusiurandum suppletorium) can. 1831. § 2.,

uskrata položenja glavne prisege (recusatio praestandi iusiurandum decisorium), can. 1836. § 3.,

uskrata, da se pokaže privatno pismeno (recusatio praestandi scripturam privatam), can. 1817.,

svjedoci, koji ne znaju iz vlastitog opažanja nego po čuvenju (testes de credulitate, de fama aut de auditu ab aliis), c. 1789.,

javni glas (fama),

djelomično priznanje (confessio partialis).

Amo spada i sloboda sučeva, kojoj će stranci dosuditi supletornu prisegu (can. 1830.), a isto tako, da potpuno ne vjeruje prisegi od procjene (can. 1833.); — nadalje amo spada sloboda, da sam izabere vještake, da odredi njihov broj i da obrazloženo otsutpi od njihovoga mišljenja, makar vještaci bili saglasni (can. 1804.).

Naročito nema nikakovih ograničenja, da se u prijeporima preko izvjesne vrijednosti ne može pripustiti dokaz svjedocima, kao što je to u francuskom Code civil, art. 1341, i u srbijanskom gradj. parnič. postupku, § 242. — Probatio per testes in quibuslibet causis admittitur (can. 1754.).

Codex iur. can. u prvome redu načelno daje sucu slobodu ravnanja raspravom, slobodu ocjene dokaza i dužnost ustanovljenja materijalne istine, kada si stranke medju sobom protuslove.

Ograničenja su višestruka:

Jedno je u naravi stvari, gdje se radi o dispozitivnom pravu stranaka, da sudac ne može ići preko i protiv pristajanja i priznanja stranaka.

Drugo je ograničenje u zakonskom oslobadjanju od tereta dokazivanja kao kod pravnih pretpostavaka, notornosti, javnih isprava, gdje je sudac, ukoliko druga stranka ne pruži protudokaz, dužan da smatra istinitim ono, što nije oboreno protudokazom.

Dalje je ograničenje, da neki dokaz ne može biti dostatan za rješenje prijepora, nego se mora popuniti sa još kojim dokazalom.

Konačno je ograničenje u tome, da motivi i obrazloženje presude nisu prepušteni samovolji suca, nego osim moralnoj sankciji savjesnosti takodjer i pravilima znanosti psihologije, logike i kritike, koja su pravila već u samom zakonu mjestimice navedena kao obvezatni putokaz sucu.

Da li je prisvojenje divljači iz tudjega lovišta kažnjivo po krivičnom zakoniku?

Napisao dr. Žilić Franjo, Zagreb.

U § 383. općega gradjanskoga zakonika je predvidjeno, da zakoni kazneni odredjuju, kako se imadu kazniti kradljivci divljači, a § 91. zakona o lovu od 5. prosinca 1931. propisuje, da kažnjavanje po propisima zakona o lovu ne sprečava gonjenje po krivičnom zakoniku.

Dakle i opći gradj. zakonik u poglavlju trećem, gdje govori o stečenju vlasnosti prisvojenjem, i zakon o lovu, ma da ima kaznene sankcije za one, koji bez dozvole vlasnika ili zakupca lovišta love u njihovom lovištu, predvidjaju za one, koji prisvajaju divljač, kažnjenje po krivičnom zakonu.

Starija su zakonodavstva stajala na stanovištu, da se sva divljač u lovištu stanovitoga ovlaštenika lova nalazi u njegovom posjedu i vlasništvu, te su prisvojenje divljači iz tudjeg lovišta stavljali u poglavlje o kradji i kažnjavali kao običnu kradju.

Poznato je, da je i hrvatski kazneni zakon od 27. svibnja 1852. (austrijski kazneni zakon od 3. rujna 1803.) imao takodjer u § 174. st. II. sl. f) i g) izričitu odredbu glede kradje divljači i riba.

Novelom od 29. prosinca 1886., kojom se preinačuju odnosno nadopunjuju neke ustanove kaznenoga zakona od 27. svibnja 1852. ukinuta su izmedju ostaloga gore navedena slova f) i g) §-a 174.

U obrazloženju je novele navedeno, da su slova f) i g) postojećega zakona posve ispuštena, jer ne predleži potreba, da se predmeti u označenim slovima, koji su i onako već zaštićeni političkim zakonima, još vanredno zaštite kaznenim zakonom.

Nakon toga stao je banski stol u Zagrebu rješidbom od 15. listopada 1891. br. 21678 na stanovište, da prisvojenje divljači iz tudjega lovišta nije kažnjivo djelo, koje bi spadalo u nadležnost kaznenih sudova, nego da se to ima kazniti po § 21. lovskog zakona (zak. čl. XVIII.: 1870.).

Na tu se rješidbu osvrnuo dr. O. u »Mjesečniku« god. XVIII. str. 89. zastupajući protivno stanovište s razlozima: »Samo na res nullius i koje nisu okupirane ili na stvarima, koje su derelinkvirane, ne može se po našem kaznenom zakonu počiniti zločin kradje odnosno kradja uopće. Na stvari, koje stoje prosto na polju ili u slobodi, a koje pripadaju drugomu kao isključivo pravo na prisvojenje n. pr. divljač u neogradjenim zemljištima i šumama, ribe u otvorenoj i svakom pristupnoj vodi (Janka, österr. Strafrecht 2. Aufl. 1890 str. 246) jesu objekti, na kojima se po našem kaznenom zakonu zločin kradje počiniti može.«

I stol šedmorice je rješidbom od 19. studenoga 1892. br. 4088 stao na stanovište, da je prisvojenje divljači iz tudjega lovišta kradja, jer da je navedenom novelom ukinuta samo kvalifikacija po § 174. II. sl. g), t. j. da je kradja divljači prestala biti zločinstvom po naravi čina.

Toga su se stanovišta onda držali sudovi. No to stanovište, kako se iz niže razloženoga o pojmu »tudja stvar« vidi, nije bilo na zakonu osnovano. Sadanji krivični zakonik od 27. siječnja 1929. nema izričite odredbe o prisvojenju divljači iz tudjega lovišta. Mogla bi doći u obzir samo kradja odnosno koje druge kažnjivo djelo protiv imovine.

Od tumačitelja našeg krivičnoga zakonika osvrću se na prisvojenje divljači iz tudjega lovišta dr. Dolenc i dr. Čubinski. Obojica stoje na stanovištu, da je prisvojenje divljači iz tudjega lovišta prestup § 322.

Dr. Dolenc na str. 410 svoga tumača kod § 322. veli: »Takav jedan slučaj je n. pr. kod obične divljači, koja još nije okupirana, tu fali elemenat, da se komad divljači oduzme drugomu posjedniku ili pohranitelju (povjeriocu)«, — a dr. Čubinski na str. 481. svoga tumača: »Ali u svakome slučaju za djelo kradje je potrebno, da je »oduzimanje drugome« bilo ostvareno prema predmetu, koji je već faktički okupiran od strane sopstvenika i nalazi se u njegovom faktičnom držanju: samovoljni lov u tudjim šumama nije kradja, već je samovoljno oštećenje tudjeg imovinskog interesa, koje se mora kazniti po naročitim propisima. Držimo, da kod nas ta djela mogu biti podvedena pod propis § 322.«

I stol sedmorice, odjeljenje B. u Zagrebu, je rješitbom od 14. listopada 1930. Kre 93-1930. stao na stanovište, da prisvajanje divljači, koja se nalazi slobodna u lovištu tudjega lovskog ovlaštenika ima obilježja krivičnoga djela iz § 322. k. z., — navadjajući u razlozima, da se prema utvrdjenjima prvostepene presude radi o prisvajanju divljači u planini, koja je inače pristupačna, a takove stvari učinilac još ne može da oduzme drugome, biva lovskom ovlašteniku, dok ih ovaj još nije preuzeo u posjed, te je takav čin zakon u § 322. k. z. označio kao delikt posebne vrsti, a nije ga označio kao kradju u smislu § 314. k. z., kao što se kradljivci divljači općenito i ne smatraju kradljivcima u pravom smislu riječi.«

Da se uzmogne na gornje pitanje ispravno odgovoriti, valja prethodno raspraviti, koja su bitna obilježja kradje, jer kradja dolazi najprije u obzir kod odgovora na gornje pitanje. Bitna su obilježja kradje (§ 314.) slijedeća: 1. s t v a r, koja mora biti a) p o k r e t n a i b) t u d j a; 2. djelo, koje se sastoji u o d u z i m a n j u, a oduzeti se može stvar, koja se nalazi u tudjem posjedu; 3. n a m j e r a na pribavljanje i m o v i n s k e koristi; 4. p r i s v a j a n j e t. j. vršenje sadržanja vlasništva. — Ako samo jedno od ovih obilježja manjka, djelo nije kradja.

P o k r e t n a je stvar ona, koja se u istinu može pokretati, te se prema tome pojam pokretnosti ima shvatiti u naravnom smislu, a ne po privatnom pravu. Pojam t u d j a ima se pak riješiti po propisima gradjanskoga zakonika. Na tom stanovištu stoje svi tumačitelji kaznenoga zakona. Opći gradjanski zakonik razlikuje stvari po različitosti subjekta, kome one pripadaju, u dobro državno i dobro privatno, smatrajući pod dobro državnim uopće sve stvari, koje se nalaze u okružju države, a nije im vlasnik privatna fizička ili juristička osoba (§ 286.). Dobro državno dijeli zakon nadalje u 1. dobro javno, 2. državnu imovinu i 3. stvari ničije.

Stvari ničije su one, koje ne spadaju ni u dobro javno ni u državnu imovinu, te ih mogu svi državljani prisvojiti (§ 287.), a koje su to stvari slijedi iz § 382. i 386., te medju te spadaju zvjerad i ribe.

Prema ustanovi § 382. ogz. može svaki član države prisvojenjem steći stvari, koje su ničije, ako to pravo nije ograničeno po zakonima političkim ili ako nekojim članovima ne pristoji preče pravo prisvojiti ih. Ovo se potonje odnosi na iznimnu ustanovu kod okupacije životinja u § 383. ogz. Kod ovih je stvari pravo okupacije ograničeno, jer ih ne može okupirati svatko, nego samo onaj, koji ima pravo na lov.

Okupacijom se pak stiče posjed na stvari ničijoj onda, kada se stvar uzme u potpuno trajno držanje n. pr. u lovu ustrijeli i uzme zvijer. — Da li kod ovih stvari prestaje biti stvar ničija, ako pravo okupacije imaju samo oni, koji imaju pravo na lov, odnosno da li je to za počinitelja stvar tudja. Za počinitelja kradje je pak stvar tudja, ako nije ničija ili nije njegova, jer se na ničijoj i na vlastitoj stvari ne može počiniti kradja.

U teorji se, kako je poznato, mnogo raspravljalo o tom, kome pripada vlasništvo protupravno ubijene divljači. Jedni zastupaju stanovište, da ovlaštenik lova stiče vlasništvo svake u njegovom lovištu ubijene divljači, a da nije potrebno, da tu divljač faktično uzme u posjed, — i to bilo prema analogiji priraštaja plodova bilo preko zvjerokradice kao nedobrovoljnoga zastupnika. Drugi zastupaju stanovište, da vlasništvo ubijene divljači pripada zvjerokradici, no kako je isti povrijedio pravo lova, dužan je tu divljač izdati ovlašteniku lova. Treći stoje na stanovištu, da po zvjerokradici ubijena divljač ostaje ničija, jer je ovlaštenik lova nije okupirao, a zvjerokradica je nije smio okupirati. Ovo posljednje stanovište zastupa većina tumačitelja privatnoga prava, te se uzimlje kao stanovište vladajuće nauke. To su stanovište zauzela sva moderna zakonodavstva i u kaznenom pravu.

Prema tome ne će stajati stanovište dra Dolenca, kada na strani 396. svoga tumača veli: »U smislu § 314. k. z. su žive ribe u javnim vodama i divljač obzirom na učinioca doista tudje pokretne stvari, ali oduzimanje se ne vrši napram drugomu licu, jer ih ovo nije još ulovilo, ma da ima na njih privilegirano okupaciono pravo.« Stvar naime ne prestaje biti ničija, ako nekojim članovima pristoji preče pravo prisvojenja. Ona ostaju ničija sve do prisvojenja po onome, koji ima preče pravo. Razlika je samo u tom, što onaj, kome ne pristoji preče pravo, ne može prisvojenjem steći pravo vlasništva, dok onaj, kome to pravo pristoji, stiče vlasništvo okupacijom. Sve do momenta prisvojenja po ovlašteniku stvar nije tudja, nego je ona ničija.

Tako i dri. Ebenmayer — Lobe — Rosenberg u svojem »Tumaču« njemačkoga kaznenoga zakona, IV. izdanje od god. 1929., na strani 754. kod tumačenja pojma »tudja stvar« vele: »One ne smiju biti ničije, a ničije su divlje u slobodi se nalazeće zvijeri i ribe, koje još nisu dospjele u ničije vlasništvo, a ne stoje te zvijeri i ribe ni u vlasništvu onoga, koji ih ima pravo loviti. Prisvojenjem stiče ovlaštenik lova vlasništvo, dok ga zvjerokradica ne stiče ni za se ni za ovlaštenika lova.« Tako i rješidba vrhovnoga njemačkoga suda (Reichsgericht) od 25. travnja 1892. navodi, »da divljač prisvojena po zvjerokradici ostaje ničija, sve dok ne dodje do ovlaštenika lova odnosno onoga, koji ju je u dobroj vjeri stekao.« I u obrazloženju austrijske osnove novoga kaznenoga zakona kaže se o zvjerokradicama: »Tu se doista ne radi o oduzimanju tudje pokretne stvari iz posjeda drugoga, nego o protupravnom prisvojenju stvari, koje se prema propisima općega gradj. zakonika (§ 382. i 383.) ne nalaze ni u posjedu ni u vlasništvu drugoga, ali kome je pravo prisvojenja pridržano na osnovu zakona o lovu i ribolovu, dakle o povredi prava prisvojenja.«

Kako se vidi novija zakonodavstva stoje stalno na stanovištu, da po zvjerokradici ubijena divljač ostaje n i č i j a. Pošto dakle po zvjerokradici ubijena divljač ostaje n i č i j a, to za prisvojenje te divljači manjka obi-

lježje kradje, po kojem mora stvar biti t u d j a, te prema tome prisvojenje divljači iz tudjeg slobodnog lovišta nije kradja u smislu krivičnoga zakonika.

No i kod prestupa § 322. k. z. mora od bitnih obilježja kradje postojati protupravno prisvojenje t u d j e potkretne stvari, dok druga bitna obilježja ne moraju postojati. A kako je stvar n i č i j a, to se prisvojenje divljači ne može podvesti niti pod propis § 522. k. z. Osim toga uzet je ovaj propis § 322. k. z. iz osnove novoga austrijskoga kaznenoga zakona, a ta predvidja posebne ustanove za zvjerokradice. — Ne može biti niti drugi koji delikt protiv imovine, jer se i za oštećenje tudjih stvari i imovinskih interesa zahtijeva t u d j a stvar.

Prema tome n e m o ž e s e p o n a š e m k r i v i č n o m z a k o n i k u k a z n i t i p r i s v o j e n j e d i v l j a č i i z t u d j e g a s l o b o d n o g a l o v i š t a, već se ima kazniti samo po političkim vlastima prema zakonima o lovu, koji u kojem pravnom području vrijedi, pošto zakon o lovu od 5. prosinca 1931. još nije dobio obvezne snage, jer nisu prema § 113. toga zakona donesene banovinske uredbe. To se dakako ne odnosi na prisvojenje divljači iz ogradjenih lovišta i zvjerinjaka, te riba iz privatnih ribnjaka, jer je to obična kradja, koja se kao takova i kažnjava.

No moderna zakonodavstva drže prisvojenje divljači iz tudjih lovišta povredom prava prisvojenja, što ga ima ovlaštenik lova, te imaju posebne propise u kaznenom zakoniku za zvjerokradice. Tako njemački kazneni zakon ima posebne propise za zvjerokradice (Wilderei) u § 292.—295. kao i za one, koji protupravno love ribe i rake (§ 370. br. 4.). Isto tako i talijanski kazneni zakon (§ 428.) te norveški (§ 407.), a predvidjaju ih takodjer čehoslovački i austrijski kazneni zakon. Ovaj potonji ima te propise u § 348.—351. te u obrazloženju veli: »Kradja je divljači izlučena iz poglavlja o kradji gledom na njezin bitno različiti značaj u psihološkom i juridičkom pogledu a u skladu s narodnim poimanjem i inozemnim zakonodavstvom.«

Obzirom na to valjalo bi i u našem krivičnom zakoniku donijeti takodjer prema inozemnim kaznenim zakonima posebne propise o prisvojenju divljači iz tudjih lovišta te riba i raka iz slobodnih voda.

Ponavljanje krivičnoga postupka

Napisao dr. D e v č i ć M i l e, zamjenik drž. tužioca u Varaždinu.

(Svršetak)

POSTUPAK POVODOM ZAHTJEVA ZA PONAVLJANJE KRIVIČNOGA POSTUPKA

Razlikujemo: 1) postupak o samom zahtjevu za ponavljanje i 2) samo ponavljanje krivičnoga postupka.

1) Postupak o samom zahtjevu za ponavljanje.

Redovni pravni lijekovi imadu devolutivan učinak t. j. o njima rješava viši sud. Zahtjev za ponavljanje krivičnoga postupka nije skopčan sa tim posljetkom. On je nedevolutivan pravni lijek, jer o njem odlučuje sud prvoga stepena, kod koga je raniji postupak bio u toku. Razlog tomu leži u činjenici, što se pravosnažna sudska odluka ne napada radi z a b l u d e s u d a, nego se

napada na osnovu važnih novih dokaza ili činjenica, za koje sud kod ranijega postupka nije znao. Da je sud za njih u tečaju ranijega postupka znao, ne bi bio donio onakovu odluku, kakovu je donio.

Ako je okružni sud sudio zbog krivičnoga djela, za koje je nadležan sreski sud (§ 279. kp.), i tada se zahtjev za ponavljanje imade predati tomu okružnomu sudu. To slijedi iz alineje I. § 366. — Tako tumači ovaj pojam i dr. Marković (str. 618).

Ako se pak dozvoli ponavljanje krivičnoga postupka zbog ovakvog djela (za koje je stvarno nadležan sreski sud, a okružni je sud samo u smislu § 279. kp. sudio), tada dalji postupak imade voditi nadležni sreski sud. (Dr. Ogorelica str. 685 al. 1.)

Od pravila, da se zahtjev predaje sudu, gdje je raniji postupak bio u toku, ima samo jedna iznimka. Ako je naime o djelu, koje se prema sadržaju zahtjeva, a na osnovu novih dokaza ukazuje zločinstvom (§ 365. br. 3), sudio sreski sud, ne će se zahtjev za ponavljanje predavati tome sreskomu sudu, već onomu okružnomu sudu, u čijem se području taj sreski sud nalazi (§ 366. odj. I. al. 2).

U zahtjevu za ponavljanje moraju se navesti zakonske pretpostavke za ponavljanje postupka i dokazi ili činjenice, koje su osnov ovoga zahtjeva (§ 366. odj. I. al. 3).

Kad stigne molba za ponavljanje postupka sudu, ispitat će on najprije, da li je nadležan, a onda će, kada utvrdi, da je nadležan, donijeti po zahtjevu rješenje u vijeću od 3 suca. Ova molba je vezana na zastarni rok samo u slučaju, kada se traži ponavljanje na štetu optuženikovu.

U slučaju, kada se pak traži ponavljanje u korist optuženikovu, nije ta molba vezana uopće na nikakov rok (§ 362. i 363. k. p. argumento a contrario). Vijeće, koje donosi rješenje na ovu molbu — zahtjev, sastoji uvijek samo od trojice sudaca i to bez obzira, da li je kažnjivo djelo, zbog koga se traži ponavljanje, presudio sud prve instancije u vijeću od tri ili pet sudaca (§ 75. odj. II. br. 1 kp., Ogorelica str. 684). To se vidi jasno iz stilizacije § 75. odj. II. br. 1 kp., gdje se veli, da su vijeća okruž. sudova kao zbornih sudova sastavljena redovno iz trojice sudaca.

Tek i jedino u slučaju, kada se vrši glavni protres zbog zločinstva, za koje kriv. zakon predvidja smrtnu kaznu ili kaznu vječitog lišenja slobode, ima da se vijeće okružnoga suda sastoji iz petorice sudaca.

Dakle samo kada se vrši glavni pretres o malo prije spomenutom zločinstvu, sastoji vijeće od 5 sudaca, a u svim drugim slučajevima, dakle i u slučaju donašanja svih odluka o zahtjevu za ponavljanje krivičnoga postupka samo tri suca.

Izuzima se jedino slučaj, kada se uslijed ponavljanja postupka vraća stvar u stanje istrage.

Ako se tada naredi novi glavni pretres, te ako se radi o zločinstvu kažnjivom smrću ili vječitom robijom, tada se mora vijeće sastojati od pet sudaca.

Rješavajući zahtjev za ponavljanje postupka, sud će, utvrdivši svoju nadležnost, odmah bez ikakovih izvidjaja zahtjev odbiti, ako nadje, da je nedopušten ili neosnovan.

Kao nedopušten odbit će ga, ako iz samoga zahtjeva izilazi: 1) ili da ga je podnijelo neovlašteno lice ili 2) da se ne stiču zakonske pretpostavke

za ponavljanje postupka, t. j. da odluka, protiv koje je zahtjev za ponavljanje upravljen, nije još stekla pravnu snagu, ili da je pravo za gonjenje zastarilo, ili da je kod zahtjeva za ponavljanje na štetu optuženika, ovaj umro, ili da se zahtjev osniva na takovu razlogu, poradi koga zakon ne dopušta ponavljanje postupka.

Kao neosnovan odbacit će ga sud, ako iz samoga zahtjeva proizlozi: 1) da se do novih dokaza, koji se u zathjevu navode, ne može nikako doći n. pr., jer je umro svjedok, na koga se zahtjev upire, ili 2) da su činjenice ili dokazi, koji se predlažu, već ranije odbačeni pravosnažnim rješenjem suda t. j. da nisu novi, ili 3) da te činjenice ili dokazi nisu podobni za ponavljanje postupka (Marković str. 619).

Protiv rješenja suda o odbačaju na osnovu § 366. odj. I.. k. p. dopuštena je žalba apelacionomu sudu, koja se predaje sudu prvoga stepena (§ 367. odj. II. al. 2 k. p.). Za tu žalbu vrijedi općeniti rok iz § 330. odj. I. k. p. Ne nadje li sud, da se zahtjev imade odmah odbiti, saopćit će ga u prepisu protivnoj stranci radi izjave, koju ona imade dati unutar roka od osam dana.

Protivna stranka je uvijek okrivljeni, ako se ponavljanje traži na njegovu štetu. A ako se ponavljanje traži u korist okrivljenika, onda protivna stranka može biti državni tužioc, privatni tužilac ili priv. učesnik kao tužioc, prema tome, na čiju je optužnicu presuda izrečena.

Izjavu državni tužioc daje pismeno, dok privatni tužioc i priv. učesnik kao tužilac daje izjavu usmeno u zapisnik istražnomu sucu. Sva ova lica mogu u svojoj izjavi iznijeti protivne činjenice od onih, koje je naveo okrivljeni (Ogorelica str. 685).

Kada stigne izjava protivne stranke, ili kada ističe rok za nju, makar i ne stigla, naredit će sud, da se izvide činjenice i preslušaju svjedoci po potrebi i pod zakletvom, te priberu drugi dokazi prema zahtjevu za ponavljanje ili prema protivnikovoj izjavi.

Na osnovu ovih izvidjaja sud rješava u vijeću od tri suca o zahtjevu za ponavljanje postupka. Ako se traži ponavljanje postupka, koji je pravosnažno dovršen prije glavnoga pretresa (§ 361.), sud će bez ikakova daljega pretresa riješiti po zahtjevu jedino na osnovu povedenih izvidjaja. Ako se pak traži ponavljanje postupka dovršenoga pravosnažnom presudom, sud će, prije nego li donese rješenje o zahtjevu, poslati spise državnomu tužiocu, u koliko se radi o djelu, koje se progoni po službenoj dužnosti, pozivom, da za osam dana učini svoj prijedlog.

Kada stigne ovaj prijedlog državnoga tužioca, sud će ispitati pribrane dokaze, da vidi, da li će zahtjev morati odbaciti kao neosnovan ili nedopušten. Ne odbaci li sud zahtjev, pozvat će i saslušat će lice, koje traži ponavljanje postupka i njegova protivnika, pa će tek onda riješiti, ima li mjesta ponavljanju postupka ili ne.

Ne dodje li na ovo saslušanje lice, protiv koga se ili u čiju korist traži ponavljanje, ili koje drugo ovlašteno lice, koje za okrivljenika traži ponavljanje postupka, ili privatni tužioc, sud će i bez njih pretresti i riješiti, ima li ili nema mjesta ponavljanju postupka (§ 367. odj. I.). Kada traži ponavljanje privatni tužioc, sud će nakon pribranih dokaza (§ 366. odj. II. al. 3) riješiti, ima li ili nema mjesta ponavljanju postupka, saslušavši privatnoga tužioca, ili ako on ne dodje, i bez njega. Protiv oba ova zadnja rješenja —

t. j. onoga radi slučaja iz § 361. i 367 — dopuštena je žalba apelacionomu sudu (§ 367. od. II.).

Kada stigne spis uslijed žalbe apelacionomu sudu, pa izvjestioc ovoga suda nadje, da izvidjaje treba dopuniti ili zatražiti kakovo razjašnjenje od suda prvoga stepena, može to izvjestioc i van sjednice sam narediti po odobrenju pretsjednika vijeća.

Kada su ovi izvidjaji obavljeni, ili je stiglo razjašnjenje, ili i bez njih, ako nisu bili potrebni, riješit će apelacioni sud o zahtjevu konačno, saslušavši izvjestioca ili višega državnoga tužioca, ili i bez njega, kada je u pitanju zahtjev privatnog tužioca.

Apelacioni sud, dopuštajući ponavljanje postupka, može odrediti i drugi sud za dalji postupak, ili ako je za stvar nadležan sudac pojedinac okružnoga ili sreskoga suda, uputit će stvar na pretres kome od ovih (§ 367. odj. III.). Ni sam zahtjev za ponavljanje krivičnoga postupka, a tako ni dopuštanje ponavljanja u pravilu nema suspenzivne snage t. j. niti zadržava niti prekida izvršenje presude.

Iznimku od ovoga pravila može učiniti nadležni sud za rješavanje samo onda, ako je ponavljanje postupka zahtijevano u korist osudjenikovu, tako da se izvršenje presude, i u koliko se tiče privatno pravnoga potraživanja kao i troškova kriv. postupka, do konačnoga rješenja ponovnoga postupka odgodi ili prekine; no samo onda, ako povodom izvršenih izvidjaja sa osnovom drži, da će se ranija presuda poništiti (§ 368. odj. I.). Kada je pako pravosnažno riješeno, da ima mjesta ponavljanju kriv. postupka, onda se mora odmah obustaviti izvršenja kazne.

U ovom slučaju kao i onda, kada je ponavljanje postupka dopušteno na štetu oslobodjenoga ili osudjenoga lica, sud mora na zahtjev državnoga tužioca odmah donijeti rješenje, hoće li se ili ne odrediti istražni zatvor, da se obezbijedi provodjenje daljega postupka (§ 368. odj. II.).

2) Samo ponavljanje krivičnog postupka

a) Ako je dopušteno u korist optuženika. — U ovom slučaju može sud bez daljega postupka odmah u sjednici, ako na to pristaje državni tužioc, poništiti raniju presudu i izreći novu presudu, da se optuženik oslobadja od optužbe, ili može preinačiti presudu prema optuženikovu zahtjevu, da se na nj primjenjuje blaži krivični zakon, ili konačno, održavajući raniju presudu, može izreći, da se uklanja samo koja pravna posljedica (n. pr. gubitak časnih prava), izrečena u ranijoj presudi (§ 369. odj. I.).

Osim pristanka državnoga tužioca za ovakovu odluku suda potrebno je još, da uspjeh pribranih dokaza omogućuje izrečenje nove presude u sjednici bez novoga pretresa (Marković str. 628). Ovu presudu izriče vijeće od tri suca bez obzira, da li je raniji glavni pretres vodjen pred vijećem od tri ili pet sudaca, jer se ne izriče na glavnom pretresu već samo u sjednici (§ 75. odj. II. br. 1) argumento a contrario).

Ako ponavljanje krivičnoga postupka nije dopušteno za sva krivična djela, za koja je optuženik bio ranijom presudom osudjen, nego samo za neka od tih djela, izreći će sud novu kaznu za djela, za koja je dopušteno ponavljanje, uračunavši u ovu novu kaznu već izdržanu kaznu po ranijoj presudi (§ 369. odj. II.).

Protiv presude, izrečene u sjednici (§ 369 odj. I.), dopušten je samo priziv i to jedino optuženiku i samo protiv presude prvoga stepena (§ 369 odj. III.).

b) ako ne nastupi sada spomenuti slučaj, t. j. ako sud ne poništi presudu bez daljega postupka (§ 369), u svim drugim slučajevima, bilo da je ponavljanje postupka dopušteno u korist ili na štetu optuženikovu, mogu nastupiti dvije mogućnosti: ili da se na osnovu ranije optužnice odmah odredi novi glavni pretres, ako sud nadje prema uspjehu već pribranih dokaza, da tako treba postupati, ili da se stvar vrati u stanje istrage, ako još nije zrela za presudjenje, (§ 370. odj. I.). Općeniti propisi o obustavljenju istrage i prije glavnoga pretresa ili o stavljanju pod optužbu vrijede i ovdje, samo s tom razlikom, da protiv rješenja suda o otvaranju istrage nema mjesta žalbi (§ 370. odj. II.). U redovnom postupku takva je žalba dopuštena (§ 98. odj. IV.). Čim rješenje o obustavljanju postupka prije glavnoga pretresa, ako je postupak obustavljen, dobije pravnu snagu, samim tim poništava se ranija presuda (Marković str. 621).

Za glavni pretres vrijede propisi glave XVII. (§ 222. i sl. kp.). O glavnom pretresu imade se uvijek obavijestiti i oštećenik (§ 371. odj. I.), bilo da je sud naredio glavni pretres na osnovu ranije bilo na osnovu nove optužnice, koju podigne tužioc po dovršenju istrage. Ako optuženik u slučaju, kada je ponavljanje postupka dopušteno u njegovu korist, ne može doći na glavni pretres, postavit će mu sud branioca, ako ga on sam ne imenuje, pa će se pročitati zapisnik o njegovom saslušanju (§ 371. odj. II.).

Isto će se tako pročitati i zapisnik o saslušanju onih saoptuženika, svjedoka i o stručnom mišljenju onih vještaka, koji se više ne mogu ispitati, pa će se izreći presuda.

U ovom se dakle slučaju može voditi glavni pretres i u otsustvu optuženika, što je u redovnom postupku nedopušteno.

§ 169. kp. imade se i ovdje primjenjivati na svjedoke.

§ 29. kp. ne dolazi do uporabe, jer se taj § odnosi samo na poništene presude redovitim pravnim lijekovima.

Na novom glavnom pretresu postupa i odlučuje sud sasvim slobodno ne vežući se na podatke ranijega pretresa, niti na ranije rješenje stvari (§ 371. odj. II.).

Na osnovu novoga glavnoga pretresa izriče sud i novu presudu, kojom ili održava na snazi raniju presudu ili ju poništuje (§ 371. odj. III.).

Ako je ponavljanje dopušteno u korist osudjenikovu, sud se mora držati načela iz § 327. k. p.. Novom presudom može se izreći oslobodjenje od optužbe ili blaža kazna i onda, kada je ponavljanje postupka bilo dopušteno na štetu oslobodjenoga ili osudjenoga lica (§ 371. odj. V.).

Sastav vijeća na novom glavnom pretresu ravna se prema tomu, o kakovom se krivičnom dijelu radi, t. j. ako je za krivično djelo propisana kazna vječite robije ili smrti, sastojat će se vijeće od pet sudaca, a inače od trojice (§ 75. odj. II. br. 1).

Protiv nove presude dopušteni su svi pravni lijekovi, dakle i ponavljanje postupka kako u korist tako i na štetu optuženikovu (§ 371. odj. VI., Marković str. 622).

Sve dosada rečeno vrijedi i za ponavljanje postupka pred sucem pojedincem okružnoga ili sreskoga suda, naravno uz ograničenja, koja traži postupak pred sucem pojedincem.

O dopuštenosti ponavljanja postupka odlučuje sâm sudac okružnoga ili sreskoga suda, kod koga je predjašnji postupak bio u toku.

Ako se dopusti ponavljanje, naredjuje se odmah usmeni pretres, izuzevši, da je okrivljenik umro (§ 370.).

Razlog ovome leži u tome, što u postupku pred sreskim sudom ni nema istrage, a upostupku pred sucem pojedincem okružnoga suda u pitanju su samo prestupi, radi kojih nije nužno vraćati stvar u stanje itsrage. (Marković str. 623).

Protiv odbačaja zahtjeva za ponavljanje ima mjesta žalbi, o kojoj odlučuje apelacioni odnosno okružni sud (§ 411.).

Ponavljanje krivičnoga postupka u nepravom smislu.

Osim slučajeva ponavljanja krivičnoga postupka u pravom smislu riječi, ima nekoliko slučajeva, koji su im srodni, ali kako nisu vezani na stroge uslove i formalnosti, to se oni ni ne mogu smatrati ponavljanjem u strogom smislu, već se smatraju ponavljanjem postupka u nepravom smislu.

To su ovi slučajevi: 1. pokretanje ili produženje krivičnoga postupka bez obzira na uslove i formalnosti, koje predvidjaju §§ 361.—365.; 2. preinačenje pravosnažne presude bez obzira na uslove i formalnosti, koje naredjuje § 362., a koje se razlikuje i od slučajeva iz §§ 352., 355. i 357.; 3. izvanredna revizija.

1. Pokretanje ili produženje krivičnoga postupka. — Naš krivični postupnik predvidja u § 359. tri slučaja, kada nadležni sud na zahtjev ovlaštenog tužioca može pokrenuti ili produžiti krivični postupak bez obzira na uslove i formalnosti iz § 361.—365. To su ovi slučajevi: a) Ako su raniji izvidjaji ili istraga obustavljeni ili optužnica odbijena zbog nestašice zahtjeva ovlaštenoga privatnoga tužioca ili zbog nestašice propisanoga prijedloga ili odobrenja ovlaštenoga lica ili vlasti ili zbog toga, što se protiv učinioca krivičnoga djela nije moglo postupati zato, jer sud nije bio nadležan (§ 277.), ili što je učinioc po učinjenom kriv. djelu duševno obolio, ili što je otsutan, ili se nije mogao pronaći, ili što je dobavljanje koga dokaza bilo skopčano s velikim teškoćama, kada se uklone ili prestanu smetnje, koje su bile na putu pokretanju ili produženju postupka, u koliko nije nastupila zastara (§ 359. br. 1); b) Ako je pri dovršenju kriv. postupka tužiocu priznato pravo gonjenja zbog drugih krivičnih djela (§§ 284. i 285.), ili ako su se tek kasnije pojavili osnovi sumnje o drugom ranije učinjenom krivičnom djelu, u koliko nije nastupila zastara (§ 359. br. 2); c) Ako je o djelu, koje je zločinstvo, postupao sudac pojedinac okružnoga ili sreskoga suda, kao da je on nadležan, da sudi. No ovome ima mjesta samo onda, ako od odluke suca pojedinca još nije prošlo 6 mjeseci, ako se tiče zločinstva, za koje zakon predvidja kao najveću mjeru robiju ili zatočenje do pet godina, ili više od godine dana, ako se tiče zločinstva, za koje je predvidjena kazna robije i zatočenja preko pet godina (§ 359. br. 3).

Kako se vidi, predpostavke su ovdje više formalnopravne, nego li materijalne prirode.

Ad a) Ova ustanova preuzeta je iz § 304. br. 2 hrv. kaz. postupnika, samo što je proširena i na djela, koja se gone na prijedlog ili po odobrenju.

Hrvat. kaz. postupnik je poznavao u §-u 304. br. 2. samo djela, koja se gone po privatnoj tužbi.

U ovakvim slučajevima, ako je raniji postupak za koje od ovih djela pokrenuo ili produžio neovlašteni tužioc, pa je zbog toga postupak prije glavnoga pretresa bio obustavljen ili optužnica odbijena presudom (§ 276.), može samo ovlašteni privatni tužioc pokrenuti ili produžiti postupak zbog istoga djela bez obzira na ikakove uslove i formalnosti, izuzevši zastaru u objektivnom i u subjektivnom pravcu (§§ 85., 86., 78. i 79. k. z.). Ako je pak postupak pokrenut na privatnu tužbu, dakle kao da je djelo neoficijelno, pa je optužnica odbijena zato, što je sud našao, da je djelo oficijelno, tada neće moći državni tužioc, i ako je on jedini ovlašten na progon za oficijelna krivična djela, za to isto djelo pokrenuti ili produžiti postupak, izuzevši ako se steku uslovi za formalno ponavljanje postupka. Postupkom naime privatnoga tužioca konzumirana je i tužba državnoga tužioca (Ogorelica str. 672).

U slučaju nenadležnosti suda, imade se tužilac postarati, da se stvar — čim presuda, kojom je optužba zbog nenadležnosti odbijena (§§ 276. i 277.), steče pravnu snagu — preda nadležnomu sudu.

Ad b) Prema § 266. k. p., može se pretres na prijedlog ovlaštenoga tužioca, ako je sud stvarno nadležan proširiti i na drugo koje krivično djelo optuženikovo, koje je otkriveno u toku glavnoga pretresa.

Pristajanje optuženikovo za usmeno proširenje optužbe i na ovo djelo potrebno je samo onda, kada bi se na optuženika za slučaj osudjujuće presude zbog ovoga drugoga djela, imao primijeniti stroži kriv. zakon od onoga, koji bi se imao primijeniti na krivično djelo, za koje je ranije optužen. Ne će li optuženik da pristane, da mu se odmah sudi i za to drugo djelo, ili ako se ne može osuditi zbog toga, što sud nije nadležan za to drugo djelo, ili što se pokazuje potreba brižljivije pripreme obrane, pretres i presuda, da bi valjali, ograničit će se na predmet ranije optužbe (§ 266.). Ograniči li sud svoju presudu samo na djelo, koje je predmet ranije optužbe, zadržat će tužiocu na njegov zahtjev pravo, da posebno goni optuženika za drugo novo djelo, koje je otkriveno u toku glavnog pretresa. Ne zadrži li se tužiocu to pravo, neće moći više goniti učinioca za to novo djelo, izuzevši da se kasnije steku uslovi za ponavljanje postupka (§ 284. odj. I.). No prema okolnostima može sud i ako ne sudi odmah o tom drugom djelu, odložiti pretres i za djelo, koje je predmet ranije optužbe, i narediti, da se u novom zasjedanju po izvršenju pretresa izreče presuda o svim kriv. djelima, za koja se optuženik optužuje (§ 284. odj. II.).

I u jednom i u drugom slučaju (§ 284. odj. I. i II.) mora tužilac za tri dana po objavljivanju presude ili rješenja o odlaganju pretresa zahtijevati, da se pokrene zakonski postupak (§ 284. odj. III.).

Ako se promaši ovaj rok, onda državni tužioc i privatni učesnik kao tužioc mogu zahtijevati ponavljanje krivičnoga postupka i to samo uz stroge uslove i formalnosti, koje predvidja § 361. k. p. Privatni tužioc nema toga prava, jer se smatra, da je odustao od progona (§ 22. odj. II., § 51. odj. II.). Rok za produženje postupka bez uslova i formalnosti za ovo drugo krivično djelo je dakle samo tri dana.

Ad c) Izmedju ovoga slučaja i slučaja iz § 365. br. 3 razlika je u tome, što se djelo iz § 365. br. 3 pokazuje zločinstvom na osnovu novih činjenica, dok je u slučaju § 359. br. 3. u pitanju samo pogrješna primjena kriv. zakona.

II. Preinačenje pravosnažne presude. — Naš krivični postupnik predvidja dva slučaja, kada se može osudna presuda preinačiti bez obzira na uslove i formalnosti § 362. te ne pribjegavajući ni izvanrednoj reviziji (§§ 354. i 355.), niti zahtjevu za zaštitu zakona (§ 357.). To su ovi slučajevi: 1. ako je različnim presudama protiv istoga optuženika pravosnažno izrečeno više kaznâ lišenja slobode, pa nije primijenjen propis § 286. ili propisi kriv. zakona o odmjeravanju jedne kazne, gdje bi se ti propisi imali primijeniti. U ovakvom slučaju može nadležni prvostepeni sud na zahtjev državnoga tužioca ili osudjenika, saslušavši osudjenika i njegova branioca, naknadnom primjenom neprimjenjenih propisa preinačiti ranije presude, koliko se tiče odmjeravanja kazne, i novom presudom odrediti jednu kaznu (§ 360. br. 1). — 2. Ako se pravosnažna presuda, kojom je za više dijela izrečena jedna kazna, jednim dijelom zbog pomilovanja ili iz drugih razloga ne bi imala potpuno izvršiti, može sud, koji je sudio u prvom stepenu na zahtjev državnoga tužioca ili osudjenika, saslušavši osudjenika i njegova branioca, izreći novu presudu, kojom prema novomu stanju utvrdjuje kaznu, koja se još ima izvršiti (§ 360. br. 2). Ako različite presude, spomenute pod br. 1., potiču od različitih sudova, bit će za rješavanje nadležan onaj sud, koji je sudio u stvari, u kojoj je izrečena najstroža vrsta kazne, a kod istovrsnih kazna onaj sud, koji je izrekao najveću kaznu; ako je pak vrsta i veličina kazne jednaka, onaj sud, koji je izrekao posljednju kaznu (§ 360. odj. IV.). — Ove su ustanove same po sebi jasne.

III. Izvanredna revizija. — Revizijom se može pobijati samo pravna strana presude, dok se stvarna strana može ispraviti jedino zahtjevom za ponavljanje postupka. Ima pak slučajeva, gdje se ne može upotrijebiti ni revizija ni ponavljanje postupka, a presuda ipak ostaje sumnjiva. Pravna strana takove presude dade se ispraviti zahtjevom za zaštitu zakona, a stvarna izvanrednom revizijom.

Kasacionomu sudu dano je naime pravo, da može povodom ma čije revizije ili pri ispitivanju spisa, koje on preduzme na naročiti zahtjev vrhovnoga državnoga tužioca, poništiti prvostepenu presudu i narediti novi glavni pretres, ili sam izreći novu presudu ili narediti ponavljanje postupka bez ikakovih uslova i formalnosti i to samo u korist optuženikovu, ako se o istinitosti činjenica, na kojima se osniva prvostepena presuda, pojavi znatna sumnja. Nepravičnost prvostepene presude izilazi iz činjenica, na kojima je ona osnovana tako, da nije ni potrebno podnositi nove činjenice.

Izvanredna revizija nije vezana niti za rok niti za uslove i formalnosti za ponavljanje kriv. postupka u korist optuženika, pošto je ona dopuštena jedino u njegovu korist.

Iz svega naprijed izloženoga možemo stvoriti zaključak, da je ponavljanje kriv. postupka izvanredni pravni lijek, koji služi jedino čistoći krivičnoga sudovanja. Zakonodavac je ovaj pravni lijek dopustio, vodjen razlozima čovječnosti, samo u tu svrhu, ali ga je ograničio na stroge uslove i formalnosti. Da nije tako postupao, poljuljao bi se ugled krivičnoga pravosudja, a osim toga bilo bi i nečovječno, »kad bi se isto lice radi iste stvari moglo bez ikakovih zapreka ponovno stavljati u tugaljivi položaj optuženika«. (Ogorelica str. 669).

Sudska nadležnost kod obročnih poslova

Napisao dr. Lederer Miroslav, odvjetnik u Novom Sadu.

Čl. 20. uv. zakona grpp-u propisuje: »U pogledu tražbina iz poslova na otplatu (na obroke) nadležnost se prema kupcu, koji ima svoje prebivalište u našoj državi, ne može osnivati na propisima §§ 85. i 101 st. 1. i 2. grpp-a. Ovo ne vrijedi u slučaju, ako je posao na strani kupca trgovački posao.«

Tu nam se prije svega nameće pitanje, što valja da se razumijeva pod pojmom obročnih poslova. Sam zakon — kao što ni drugi koji domaći zakon — u tom nam obziru ne daje nikakvog razjašnjenja, pa zato treba da učinimo pozajmicu u susjedstvu.

U bivšim austrijskim područjima naše države još je i danas na snazi zakon od 27. travnja 1896. o obročnim poslovima (Ratengesetz), pa se prema njegovu §-u 1. smatraju obročnim poslovima: u izvršivanju trgovačkoga ili inog obrtnoga poslovanja poduzete prodaje pokretnih stvari, za koje se kupovnina imade otplaćivati u obrocima, a koje se pokretnine kupcu predaju još prije potpune isplate kupovnine (»Ratengeschäfte im Sinne dieses Gesetzes sind in Ausübung eines Handels-oder anderen Gewerbebetriebes vorgenommene Verkäufe beweglicher Sachen, deren Kaufpreis in Teilbeträgen (Raten) zu entrichten ist, und welche dem Käufer vor der vollständigen Zahlung des Kaufpreises übergeben werden«).

Da bi se dakle konkretna prodaja mogla smatrati obročnim poslom, potrebno je u smislu ovoga zakona i prema praksi bečkoga vrhovnoga sudišta ovo:

a) Da je prodaja sa strane prodavaoca uslijedila u izvršivanju njegovoga trgovačkog ili inog obrtnog poslovanja, bio on trgovac u smislu trgovačkoga zakona, ili obrtnik u smislu zakona o radnjama, samo ako se obrtimice, u vidu zanata, bavi poslovima ove ili slične vrsti. Ne spadaju dakle ovamo prigodne prodaje, n. pr. prodaja polovnog automobila sa strane vlasnika, koji se takovim ili sličnim poslovima inače ne bavi, makar on i bio trgovac ili obrtnik.

b) Da je predmetom kupoprodaje pokretna stvar bez obzira na to, kakove je ona vrsti, kolika joj je kupovnina ili u koju se svrhu kupuje (BVS od 7. II. 1907. br. 1424 GU br. 3690), pa se zato ustanove ovoga zakona ne mogu primjenjivati na prodaje nekretnina, a niti netjelesnih stvari (n. pr. nekoga obrtnog poduzeća: BVS od 28. IX. 1909. br. Rv I. 627/9 GU br. 4728).

c) Da se prema ugovoru kupovnina imade otplaćivati u obrocima, koji mogu biti ustanovljeni ili brojčano (n. pr. sa D. 100) ili u postocima (n. pr. sa 10% kupovnine) ili kao razlomci kupovnine (n. pr. 1/6 kupovnine) ili naznakom razmaka otplate (n. pr. kupovnina se otplaćuje u jednakim mjesečnim obrocima u roku od godine dana), pri čemu ne mijenja ništa na stvari, ako visina ili dospijeća pojedinih obroka nisu jednaki, samo ako su oni inače odredjeni (BVS od 22. V. 1907. br. 6136 GU br. 3780), dok u protivnom slučaju (n. pr. kupac će kupovninu otplaćivati u šest polugodišnjih obroka: BVS od 7. II. 1907. br. 1424 GU br. 3690) ne predleži obročni posao.

d) Da se kupljena stvar predaje kupcu još prije podmirenja kupovnine.

Socijalno-politička tendencija ovoga zakona kao i ustanove čl. 20. uv. zakona jasna je: ekonomski slabi potrošač, kojemu se namirenje njegovih životnih potreba omogućuje uz gotovo neosjetljive žrtve s njegove strane, vrlo je rado sklon, da posao sklopi uz tegotne i štetne pobočne uglavke, pa se ukazuje potrebom, da mu se pruži zakonska zaštita barem protiv jednoga od tih pobočnih uglavaka — protiv prorogacije suda, različitoga od suda njegovoga stalnog prebivališta, da se baš obzirom na njegovu neimaštinu, koju zakonodavac kod njega pretpostavlja, mogućnost obrane od eventualne prodavaočeve tužbe ne bi učinila uzaludnom.

Vodeći o tome računa naš je zakonodavac odredio, da kod obročnoga posla, u koliko on sa strane kupca nije trgovački posao, nema mjesta nadležnosti po mjestu ispunjenja ugovora (§ 85. grpp.), niti po sporazumu o nadležnosti suda (al. 1. i 2. § 101. grpp.), koja je ustanova istovjetna sa § 6. Rat. Ges. No dok po austrijskom zakonu ova ustanova ne vrijedi kod obročnih poslova, koji su sklopljeni prije stupanja na snagu toga zakona (§ 12. Rat. Ges.), kod nas ona vrijedi i za ranije ugovore, jer se isključuje podnos tužbe sudu, nadležnomu prema mjestu izvršenja odnosno prema sporazumu stranaka, bez obzira na to, od kada potječe ugovor, na kojem tužilac osniva nadležnost suda i svoj tužbovni zahtjev.

Konačno valja istaknuti, da ovu zakonsku zaštitu uživa samo kupac, »koji ima svoje prebivalište u našoj državi«, bez obzira dakle na to, da li je on naš državljanin ili ne, dok je naprotiv ne uživa kupac izvan granica naše države, ma bio on i naš državljanin (n. pr. ako on ima uslijed vršenja konzularne službe stalno prebivalište u inostranstvu).

A sada da predjemo na glavno pitanje, koje valja ovdje da se izvede na čistac: Da li sud imade da uoči svoju nenadležnost po službenoj dužnosti ili tek na prigovor tuženikov?

§ 6. Rat. Ges. expressis verbis izriče, da sud ima svoju nenadležnost da uzme u obzir po službenoj dužnosti, i to ne samo tokom parnice, nego i tokom ovršnoga postupka, sve do ovršne dražbe (»Die Unzuständigkeit ist von Amts wegen, und zwar bis zur Vornahme der exekutiven Veräusserung zu berücksichtigen«), pa tako se često puta dešava ovrhovoditeljima sa drugih pravnih područja, da se, primjerice, dalmatinski sudovi krate provesti dozvoljenu ovrhu s razloga toga, što ovršiva tražbina potječe iz obročnoga posla. U smislu zadnje alineje § 6. Rat. Ges. nenadležni inače sud postaje nadležan time, što se tuženi unatoč upute sa strane suca ipak upušta u raspravu (»Die Unzuständigkeit kann nur dadurch behoben werden, dass sich der Beklagte, ungeachtet vorhergegangener richterlicher Belehrung, auf die Verhandlung einlässt«).

S tih razloga i kaže Neumann[1]) kod § 88. Jurisdiktionsnorm: »Da die örtliche Unzuständigkeit im Sinne des § 6. RatenG. von Amts wegen zu beachten ist, muss der Richter in allen Fällen, in welchen er einen Anlass hat, aus den Umständen auf das Vorhandensein eines Ratengeschäftes zu schliessen, dies in der Verhandlung klarstellen, im Falle des Ausbleibens des Beklagten die Tagsatzung erstrecken und denselben, falls er nicht im Sprengel des Prozessgerichtes wohnt, durch das zuständige Gericht einvernehmen. Falls dann feststeht, dass ein Ratengeschäft vorliegt, hat der Richter den Käufer über die ihm nach dem Ratendesetze zustehenden Rechte, namentlich

[1]) Kommentar zu den Zivilprozessgesetzen, Manz—Wien 1928.

auf die in den §§ 2 bis 6 RatenG. enthaltenen, aufmerksam zu machen und pflichtgemäss dahin zu wirken, dass das Gesetz beobachtet werde und wirksam sei.«

U skladu s time kaže dr. Franjo Goršić[2]), da »sud ima da ocijeni po službenoj dužnosti, da li je nadležan, čim mu je podnijeta tužba iz ugovora o kupovini na otplatu. Ako sud na osnovu tužiočevoga navoda nadje, da se tužbom zahtijevana tražbina osniva na spomenutom ugovoru, a da posao na strani kupca nije trgovački posao, on će tužbu po službenoj dužnosti odbaciti. Medjutim ako ne bi bilo jasno, da li je u pitanju obročni posao, sudac će u svakom slučaju nastojati, da se ovo pitanje raščisti. Ako tuženik bude izostao od ročišta, sud će usmenu spornu raspravu odložiti, čim bude posumnjao, da je po srijedi posao na otplatu. U ovom će se slučaju tuženik eventualno saslušati kod suda svoga prebivališta.«

Mimogred hoću da kažem još ovo: obzirom na to, da su u čl. 13. i 14. uv. zak. taksativno navedeni zakonski propisi, koji na području viših zemaljskih sudova u Ljubljani i Splitu, gdje je u kreposti austrijski Ratengesetz, ostaju i nadalje na snazi, a da medju njima nije spomenut i Ratengesetz, moglo bi se nabaciti pitanje, nisu li stupanjem našega novoga grpp-a na snagu prestale važiti procesualno-pravne ustanove ovog austrijskoga zakona. Goršićevo tumačenje čl. 20. uv. zak. valja otkloniti, i to s ovih razloga: Za razliku od austrijskoga zakona naš zakon postavlja jedno jedino načelo: kod obročnih se poslova tužba ne može podići kod suda, koji bi inače bio nadležan obzirom na mjesto ispunjenja ugovora sa strane tuženoga ili obzirom na postojeći sporazum stranaka.

Prema § 6. o. g. z. nije dopušteno zakon drugačije tumačiti, »nego li donosi vlastito značenje riječi u njihovu savezu i jasna namisao zakonotvorca.« Tekst je zakona u našem slučaju nedvouman. Njime se isključuju forum contractus i forum prorogationis, pa ne samo da ustanova, o kojoj se radi, ne sadržaje nikakove druge odredbe, nego nema, što više, nikakvog oslona ni za to, da je zakonodavac u izvjesnom pravcu htio više da kaže, nego li što je stvarno došlo do izražaja u zakonu, a time pada i teza, da bi sud po službenoj dužnosti imao da ocijeni svoju nenadležnost.

Prema čl. 20. uv. zak. ne može prodavalac da pokrene parnicu iz obročnoga posla kod suda onoga mjesta, gdje kupac sa svoje strane ima da izvrši ugovor, niti kod suda, kojemu su se stranke za slučaj spora već unaprijed podvrgle. Ali kao što u zakonu nema oslona za to, da bi se sud po službenoj dužnosti imao izjaviti nenadležnim, tako nema oslona ni za to, da je zakonodavac htio da isključi i nadležnost iz al. 4. § 101. grpp. — forum subiectionis. Ne radi li se naime o t. zv. neprorogabilnoj nadležnosti, navedenoj taksativno u al. 3. § 101. 1. t., važi opće načelo al. 4. § 101. 1. c., prema kojemu sud sam po sebi nenadležan postaje nadležnim time, što se tuženik bez prigovora upušta u meritorno raspravljanje tužbe.

Prema tome ima sudac, ne dodje li tuženi na raspravu, da izreče presudu zbog izostanka bez obzira na ustanovu čl. 20. uv. zak.

Pristupi li tuženi sudu, a ne stavi li prigovora nenadležnosti iz čl. 20. uv. zak. nikako ili tek poslije prvoga ročišta (§ 335. grpp.) odnosno poslije upuštanja u meritum (§ 537. 1. c.), sud ima parnicu da provede do kraja i da je dovrši presudom, kao da ustanove čl. 20. uv. zak. uopće i nema.

[2]) Komentar gradjanskog parničnog postupnika.

Da li je uredba o zaštiti zemljoradnika od 23. studenoga 1933. contra legem i kao takova za sudove u primjeni neobvezatna?

Napisao dr. Š. I., ovdjetnik u B.

Dana 23. studenoga 1933. izašla je u br. 269.-LXXIX Službenih novina u Beogradu uredba o zaštiti zemljoradnika, koju je kao prijedlog ministra pretsjednika i poljoprivrede, te ministara trgovine i industrije, pravde i financija usvojio ministarski savjet na svojoj sjednici od 22. studenoga 1933. Kako je ta uredba izdana na temelju ovlaštenja u čl. 6. zakona o produženju z. o z. od 19. prosinca 1932., to od dana 23. studenoga 1933. unaprijed ima snagu zakona. Radi važnosti predmeta, koji ta uredba uredjuje, radja se kod primjene prvo i glavno pitanje, da li ona veže sudove, da ju primjenjuju, odnosno da li je ona u suglasju sa zakonom, na temelju kojega je izdana i je li svojom sadržinom ostala u granicama zakonskoga ovlaštenja. Ja mislim da je ta uredba o zaštiti zemljoradnika od 23. studenoga 1933. contra legem i da ju sudovi nisu dužni primjenjivati.

Član naime 6. zak. o produženju z. o z. od 19. prosinca 1932. je ovlastio ministarski savjet, da donosi uredbe sa zakonskom snagom najdalje do jedne godine dana i to »u cilju donošenja potrebnih mjera radi olakšanja ekonomskih prilika u zemlji.« Zakonodavac je dakle upravnoj vlasti postavio točne i odredjene granice vremena, kroz koje će uredbe vrijediti, i predmeta, koji smiju one da uredjuju. Uredbe dakle izdane na temelju sada navedenoga zakonskoga ovlaštenja smiju vrijediti najdulje jednu godinu dana i sadržavati norme potrebne radi olakšanja ekonomskih prilika u državi.

Uredba o zaštiti zemljoradnika od 23. studenoga 1933. nije donesena u cilju olakšanja ekonomskih prilika u državi, nego »u cilju reguliranja isplate zemljoradničkih dugova«, kako je to izričito rečeno u prijedlogu uredbe nadležnih ministara, a to je i pri proglašenju uredbe u Službenim novinama izričito ponovljeno. Da je ta uredba donesena u drugu svrhu, a ne radi olakšanja ekonomskih prilika u zemlji, vidi se iz cijeloga njezina sadržaja, a napose i iz čl. 1., 2., 3., 4., 6., 10. i 16. Kad je naime zakonodavac u čl. 1. al. 1. zakona o produženju z. o z. od 19. prosinca 1932. izričito kazao, da se važnost zakona o z. z. od 19. travnja 1932. produžuje, sve dok se ne donese i dobije obaveznu snagu n o v i z a k o n o zaštiti zemljoradnika i sredjivanju kreditnih odnosa u zemlji, tim je jasno očitovao, da konačno uredjenje plaćanja zemljoradničkih dugova smije biti izvršeno j e d i n o z a k o n o m a ne uredbom.

Svojim dakle članom 3. spomenuta uredba o zaštiti zemljoradnika neovlašteno je prisvojila pravo uredjenja isplate zemljoradničkih dugova kroz dvanaest godina, odnosno čl. 4. kroz tri i pet godina, a što je sve zakonodavac pridržao za novi zakon o z. z. i sredjivanju kreditnih odnosa u zemlji pogotovo zato, jer su sve u r e d b e iz čl. 6. zakona o produženju od 19. prosinca 1932. u kreposti najdulje za jednu godinu dana.

Zakon o produženju od 19. prosinca 1932. nije sebe smatrao zaprekom izdanju mjera radi olakšanja ekonomskih prilika u zemlji, jer je htio i odredio, da u kreposti ostane do donošenja konačnoga zakona o zaštiti zemljo-

radnika i sredjivanju kreditnih odnosa u zemlji, pak kako je ovomu potonjemu zakonu pridržano konačno uredjenje isplate zemljoradničkih dugova, tako nije ni svojim čl. 6. ni vlastio ni mogao ovlastiti upravnu vlast, da uredbom smije ukinuti bilo koji zakon ili uredbu, a najmanje pak onaj, kojemu uredba o zaštiti zemljoradnika zahvaljuje uopće mogućnost izdanja. Članom 16. spomenuta uredba je prekoračila granice zakonskoga ovlaštenja, te je protivna propisima zakona o produženju od 19. prosinca 1932., koji je u al. 1. čl. 1. izrekao, da ima ostati u kreposti, dok ne bude donesen i ne dobije obaveznu snagu novi zakon o zaštiti zemljoradnika i sredjivanju kreditnih odnosa u zemlji. Sigurno je po tomu, da ovlaštenje upravnoj vlasti u čl. 6. navedenoga zakona nije smjeralo ni moglo smjerati na to, da bi upravna vlast uredbom mogla staviti van snage sam zakon o produženju z. o z. od 19. prosinca 1932. Isto je tako van svake sumnje, da je propisima čl. 6. zak. o z. z. od 19. travnja 1932. i čl. 2. zakona o produženju od 19. prosinca 1932. ne samo konačno do donošenja novoga zakona o zaštiti zemljoradnika ustanovljen konačni zakonski pojam zemljoradnika i da valjano samo sudovi smiju nekoga proglasiti zemljoradnikom, te da zemljoradnici moraju plaćati kamate, koje dospiju poslije 19. prosinca 1932., nego je i jasno, da odredbom čl. 6. zakona o produženju nije upravna vlast ovlaštena, da uredbom mijenja već utvrdjeni zakonski pojam zemljoradnika i da protivno zakonu odredi, da jedino valjano općine imadu svojim uvjerenjima proglasiti nekoga zemljoradnikom u smislu zakona, a da to više ne smije činiti sud. Ne može se barem to podvesti pod inače neodredjen pojam »mjera potrebnih radi olakšanja ekonomskih prilika u zemlji.« Članovi dakle 1., 2., 3., 6. i 10. uredbe o zašitti zemljoradnika su u suštini oprečni zakonskim propisima z. o z. z. od 19. travnja 1932. i zakona o produženju od 19. prosinca 1932.

Kraj ovakova stanja stvari treba još naglasiti, da su sudovi po čl. 100. ustava nezavisni i da u izricanju pravde ne stoje ni pod kakvom vlasti, nego sude po zakonima. Kako sudovi imaju pravo, da pri svakom pojedinom slučaju ispituju, da li se uredba o zaštiti zemljoradnika od 23. studenoga 1933. slaže po svojoj sadržini sa čl. 6. zakona o produženju z. o z. z. od 19. prosinca 1932., na temelju kojega je izdana, i je li li uredbodavac ostao u granicama sada navedenoga zakonskoga ovlaštenja, to je na temelju gornjih izlaganja sigurno, da će kod zahtjeva primjene ove uredbe morati svaki sud uskratiti njezino primjenjivanje, jer je i kao cjelina i u pojedinom svojim odredbama contra legem, a k tome je s njom uredbodavac prekoračio i granice zakonskoga ovlaštenja, kada je propisao više toga, što je drugačije u zakonu uredjeno i što je pridržano samo konačnomu zakonu o zaštiti zemljoradnika i sredjivanju vjeresijskih odnosa u zemlji, što je dalje stavio van snage zakon o z. z. od 19. travnja 1932. o produženju zakona o z. z. od 19. prosinca 1932., a sve to nije smio. U jednu riječ sudovi su dužni i sada jednako tako primjenjivati zakonske propise, koje navodno ukida uredba, kao i prije nje, a dosljedno tomu nisu se dužni držati ni autentičnih ministarskih tumačenja uredbe o zaštiti zemljoradnika od 23. studenoga 1933.

Ovakovo pravo priznaje sudovima u pogledu uredaba i Slobodan Jovanović u svojem »Ustavnom pravu kraljevine SHS.« iz god. 1924. pod br. 375 str. 348.

Nenadležnost upravnih sudova u sporovima po zakonu o nužnim prolazima

Priopćio dr. Hribar Mijo, odvjetnik u Zagrebu.

U upravnom postupku dobivamo rješenja upravnih oblasti i to u drugoj molbi sa redovitom napomenom, da dalje žalbe više nema, a to je barem za sporove po zakonu o nužnim prolazima posvema pogrješno, jer taj zakon radi samo o privatno-pravnim odnošajima stranaka i po njemu ne može nastati administrativni spor, koji je potreban, da se može tužiti upravnomu sudu.

Ta je praksa upravnih oblasti pogrješna, a uvedena je uslijed čl. 18. zakona o državnom savjetu i upravnim sudovima, prema kojoj zakonskoj ustanovi dozvoljen je samo jedan priziv i dalje tužba na upravni sud.

Kako sam pregledavao rješidbe državnog savjeta od god. 1923..—1933. u izdanju Davinić Aleksandra i Majstorović Bogdana i medju načelnim odlukama pod brojem 15 na strani 503. naišao sam na jednu načelnu rješidbu, to sam pregledao i zbirku suca upravnoga suda u Zagrebu Stefanović Jovana te sam i tamo našao dvije rješidbe po zakonu o nužnim prolazima.

Iz toga se vidi, da je praksa koli upravnih vlasti, toli i upravnih sudova na krivom putu. — U prvom redu držim, da valja riješiti pitanje, kakov je zakon o nužnim prolazima, da li je isti javno ili privatno-pravni zakon.

Svaki pravnik znade, da taj zakon obradjuje materiju o služnostima susjedskim i to samo iter, via, actus staroga rimskog prava, a kad se pregleda početak generalne debate u hrvatskom saboru, vidi se, da je u sjednici 153 rekao izvjestitelj dr. Šilović J. ovo: »Po § 354. o. g. z. ima više ograničenja, a jedno ograničenje stvara se i ovom zakonskom osnovom o nužnim prolazima. Razlog ovog ograničenja slobodne raspoložbe s vlastitim vlasništvom jeste taj, da se omogući obradjivanje svake čestice, a omogućit će se samo onda, ako bude pristup k svakoj nekretnini moguć. Razlog, da se ova zakonska osnova donosi, jest u tome, što naš gradjanski zakon nema ustanove o nužnim prolazima. Čudno je, da on te ustanove nema, dok ju imadu drugi zakoni, koji su nastali u isto vrijeme s njime, a imadu ju i kasnije nastali i stariji.« (Vidi stenografski zapisnik o gornjoj sjednici).

Iz daljega toka rasprave se vidi, da se je vodila borba o tome, kome će se povjeriti postupak po tom novom zakonu, te je prevladala većina sa svojim prijedlogom, da se radi brzine i jeftinoće povjeri postupanje upravnim oblastima. Kada se sve to uoči, tada prestaje svaka dvojba, da je taj zakon samo dodatak k o. g. z. i da je čisto privatnoga značaja.

Kada je tomu tako, to je jasno, zašto nema kod postupka po zakonu o nužnim prolazima uopće administrativnoga spora, koji je potreban, da se može podići tužba pred upravnim sudom (čl. 15. zak. o drž. sav. i uprav. sud.), jer to uopće nije spor upravne prirode, nego se radi samo o posebnim zakonom dodijeljenoj sudbenosti privatnoga prava upravnim oblastima.

O tom pitanju, da naime privatno-pravne stvari ne spadaju u nadležnost upravnih sudova, riješio je državni savjet u dva navrata posvema u skladu sa zakonom, kako se to vidi iz rješidbe od 10. travnja 1926. br. 47941/25., u kojoj se kaže medju ostalim: »zbog uživanja popaše na utrini

Kolajna, savjet je našao, da je ovdje u pitanju spor o pravu službenosti, dakle privatno-pravne prirode, za čije rješavanje nije nadležan državni savjet...«. Jednako je državni savjet postupao u svojoj rješidbi od 25. travnja 1925. br. 15448/27, u kojem je postupku upravni sud sudio o državini, te u razlozima kaže državni savjet: »Sudeći meritorno o državini, upravna je vlast prekoračila granice svoje vlasti, te je upravni sud imao to da ima u vidu prilikom donošenja ožalbene presude.«

Dakle ne postoji po zakonu o onužnim prolazima spor upravne prirode, već samo spor izmedju stranaka po privatnom pravu, te nema uvjeta za nadležnost upravnih sudova (čl. 5. i 15. zak. o drž. sav. i uprav. sudovima).

Prema tome § 31. zakona o nužnim prolazima nije derogiran ni zakonom o drž. sav. i upravnim sudovima naime njegovim člankom 18., jer prvi zakon radi o privatnom pravu, a nije dokinuta ta norma ni zakonom o općem upravnom postupku i opet iz istoga razloga, jer nije prvi zakon javnoga prava.

Imat će dakle upravne oblasti uvijek kod postupanja po zakonu o nužnim prolazima uputiti stranke, da im po § 31. toga zakona pristoji pravo utoka odnosno priziva, a prema sadanjoj organizaciji vlasti bit će dozvoljen priziv na drugu molbu — bansku upravu, dok će treća molba biti ministarstvo unutrašnjih poslova.

Pošto je prestao razlog, poradi kojega je ondašnja vlada kod nas dala postupak upravnim vlastima mjesto sudu o čisto privatnome pravu, to bi se s obzirom na naš novi grpp. moglo postupanje u ovoj stvari povjeriti redovitim sudovima, kako je to i u Austriji od postanka tamošnjega zakona.*)

O granicama zaštite zemljoradnika

Napisao dr. Polak Milan, odvjetnik u Brodu n./S.

Nova uredba o zaštiti zemljoradnika od 22. studenoga 1933. br. 75.482 pretstavlja konačno uredjenje dugovnih odnošaja zemljoradnika, a jer i narodno pretstavništvo ima da se zabavi konačnim rješenjem ove stvari, ne će biti na odmet, da se ovim njome malo pozabavimo ne toliko s političkoga gledišta, koliko sa gledišta praktičnoga privrednika i pravnika.

S političkoga gledišta se naime preporuča, što više ugoditi zahtjevima zemljoradnika, jer isti pretstavljaju ogromno mnoštvo stanovnika i izbornika. No pošto su i ostali staleži punopravni gradjani naše države, to je jasno, da imadu i oni puno pravo, da traže od države i njezinih vodećih organa jednaku zaštitu svojih interesa, pak stoga držim, da je najbolji srednji put, koji gleda, da po mogućnosti izgladi suprotne interese svih staleža ove države, zemljoradnika i ostalih privrednika, dužnika i vjerovnika.

Imajući pred očima ovaj srednji pravac, mislim da je uredba u svojoj dobro mišljenoj namjeri, da pomogne zemljoradnicima, koji su uslijed ne-

* Citirao sam doslovno prema stenografskom zapisniku izjave, jer nisu inače nigdje objelodanjene, pak ni u jednom izdanju zakona o nužnim prolazima. — Po sljednje rješidbe državnoga savjeta nalaze se tiskane u zbirci dra Ilić Mihajla i dra Radovanović Ljub. god. 1930. pod br. 297. i 1110.

predvidjenih smetnja u privrednim odnosima zapali u platežne poteškoće, otišla kud i kamo predalеko, kada je općenito sve zemljoradnike bez ijednog izuzetka, bili oni aktivni ili pasivni, bili u mgućnosti ili ne bili, da udovolje svojoj platežnoj dužnosti, imali oni dobru volju ili ne, da ispune svoje preuzete obveze, prisilno stavila pod zaštitu ove uredbe.

Ne može se naime ni malo sumnjati, da ovaj općeniti moratorij za zemljoradničke dugove pretpostavlja, da su svi zemljoradnici prezaduženi ili bar jako zaduženi, te tako i bolje i gore seoske gospodare čini jednako slabije sposobnima za vjeresiju nego ostale staleže. Na taj način zemljoradničkomu staležu nimalo ne koristi, a namisao je same uredbe, da sadržava samo takove ustanove, koje zemljoradnicima samo koriste.

Sve ovo je posljedica jedino prevelike generalizacije. Nisu naime svi zemljoradnici tako zaduženi, da ne bi mogli redovito plaćati svoje obveze. Ima medju zemljoradnicima boljih i gorih gospodara, ima manje i više štedljivih, ima takovih, koji imadu veću ili manju obitelj, bolju ili goru zemlju, veći ili manji posjed.

Stoga se i nisu svi jednako zadužili i nisu jednako nemogući, da udovolje svojim platežnim dužnostima. Istina, uredba u čl. 4. sadržava iznimke za manje zadužene zemljoradnike, t. j. one, koji duguju samo 1.200 odnosno 3.600 D., te za njih predvidja mjesto 12-godišnjega otplatnog roka 3- do 5-godišnji otplatni rok. Ali ni to nije dovoljno individualiziranje, jer svakako ima mnogo zemljoradnika, koji bi mogli lako otplatiti 1200—3600 D. i u kraćem nego 3- do 5-godišnjem roku.

Da se dakle ove zemljoradnike, koji su u stanju, da otplate svoj dug prije, nego što je u uredbi predvidjeno, zaštiti od zlih posljedica okolnosti, da uredba sve zemljoradnike smatra insolventnima, a da se vjerovnike sačuva od nepotrebnih gubitaka i sa strane onih dužnika zemljoradnika, kojima nije potreban diskont od 2% godišnje i popust kamatnjaka na 3.54% godišnje, i tako im olakša ovaj gubitak sa strane onih zemljoradnika, kojima je taj diskont i poput kamata potreban, držim, da je potrebna potpuna individualizacija. Drugim riječima: Zaštita po ovoj uredbi ima se pružiti samo onim zemljoradnicima, koji to zatraže. Jednako, kako je blagodati uredbe o posredovanju uživao onaj dužnik, koji je to posebno zatražio, jednako, kako pogodnosti postupka za prinudno poravnanje van stečaja (i u stečaju) može da uživa samo dužnik, koji to posebnim prijedlogom kod suda zatraži, tako da bi i koristi po uredbi o zaštiti zemljoradnika mogao i smio, da uživa samo onaj zemljoradnik, koji to zatraži.

Uz izuzetke, sadržane u članu 8. uredbe, koji bi se mogli eventualno proširiti i na sva potraživanja s naslova usluge za plaću, a s ograničenjem, da tu zaštitu može tražiti samo onaj zemljoradnik, koji ne duguje ukupno više od — recimo — 600 ili 1000 D., mogao bi svaki zemljoradnik jednostavnom molbom kod suda zatražiti, da bude stavljen pod zaštitu ove uredbe.

Treba naime računati na moralni momenat, da će veliki dio zemljoradnika radije sve moguće korake i napore poduzeti, da se riješi svojih dugova, nego da ode sudu i da se proglasi insolventnim.

Uz gornje izuzetke držim, da će taj moralni momenat kod našega, bez svake sumnje poštenoga, naroda igrati toliku ulogu, da će odmah otpasti pretežni dio zemljoradnika, koji ne će htjeti, da se služe zaštitom uredbe jednako, kako je tek neznatni dio dužnika tražio zaštitu po uredbi o posredovanju.

Da me se krivo ne razumije, ne želim, da se insolventnomu zemljoradniku stavi na čelo žig sramote, ali neka se omogući i onomu zemljoradniku, koji ne će da se smatra insolventnim, da to bjelodano za sve izjasni time, što ne će tražiti zaštitu po uredbi o zaštiti zemljoradnika.

Stavljanje pod zaštitu uredbe valja da bude skopčano sa što manje formalnosti, troškova i truda, da sa što manje posla za sudjelujuće državne i samoupravne vlasti. S obzirom pak na neukost mnogih zemljoradnika valjalo bi odrediti dosta dugi, recimo 6-mjesečni rok, u kojem bi zemljoradnik imao da traži zaštitu po uredbi. Tu bi prijavu imao učiniti psmeno ili zapisnički kod svoje općinske vlasti ispunivši samo jednu tiskanicu, koju bi propisao ministar pravde, a imala bi sadržavati najnužnije rubrike: ime i prezime, boravište, popis i vrijednost nekretne i pokretne imovine, popis vjerovnika sa naznakom visine, pravnoga naslova i datuma postanka njihovih potraživanja, kamatnjak, obezbjedjenje.

Općinska vlast bi ispitala, da li navedeni dugovi spadaju pod zaštitu uredbe, eventualno provjeriti istinitost navoda podneska, te predmet sa svojim prijedlogom podnijela sreskomu (ili gdje ovoga nema prvostepenomu) sudu na nadležnost, a taj bi onda odlučio, da li molitelj ima sve preduslove na zaštitu uredbe i izjavio, da li se dužnik može služiti zaštitom uredbe ili ne. Ovu odluku bi se saopćilo ukratko dužniku, opć. vlasti, zemljišno-knjižnomu sudu (radi zabilježbe tužbe u javnim knjigama) i interesiranim vjerovnicima, te unijelo u registar, koji bi se imao voditi kod općinskih vlasti i sreskih sudova. Taj postupak bi morao biti besplatan i oprošten od svih taksa. Da se prištedi dalji posao sudskim vlastima, držim, da ne bi škodilo, ako se protiv odluke suda ne bi dozvolio nikakov pravni lijek.

Sve to bi zadalo doduše dosta posla općinskim i sudskim vlastima. No taj posao bi trajao samo nekoliko mjeseci, a donio bi tu neprocjenivu korist, da bi u privrednom životu proveo potrebnu selekciju i označio — ako tako smijem da kažem — privrednim invalidima samo one, koji to zaista jesu, dok bi svi ostali zemljoradnici bili dobri članovi privrednoga tijela naše države.

Sličnim putem individualizacije pošla su i druga zakonodavstva, pak se je taj put pokazao vrlo probitačnim. — Toliko sam htio da primjetim k osnovnoj zamisli zaštite zemljoradnika, a sada ću da predjem na pojedinosti.

Iz vlastitog iskustva znadem, da zaštitu po uredbi većinom ne traže pravi zemljoradnici (seljaci, poljoprivrednici), nego trgovci, koji imadu nešto zemlje i to ne za dugove učinjene u poljoprivredi već za čisto trgovačke dugove. Mislim, da nije pravedno, da bude zaštićen bogatiji trgovac, koji uz trgovinu ima i nešto zemljišnoga posjeda, a da ne bude zaštićen siromašniji trgovac, koji nema nikakovoga drugog imetka osim svoje trgovine.

Stoga držim, da bi bilo pravedno, da trgovci i zanatlije ne uživaju zaštitu po uredbi za dugove, koji se očito odnose samo na njihovu trgovinu ili obrt, dok bi im se mogla priznati zaštita za dugove učinjene u svrhu njihovoga poljoprivrednog gospodarstva. Na ovaj način bi se opet znatno ograničio broj zaštićenih dužnika i to u posve pravednoj mjeri, a u očitom interesu narodnoga gospodarstva.

Čl. 5. stav 2. je posve suvišan. Dovoljna je zaštita, sadržana u al. 1. Ako bi koji dužnik uzevši n. pr. u obzir, da je njegov vjerovnik eventualno isto tako zemljoradnik gospodarski još slabiji od njega, htio da se ne koristi blagodati uredbe i da plati prema pogodbi u cijelosti i na vrijeme svoj dug, zašto se to ne bi dozvolilo? Zašto se ne bi dopustilo, da dužnik višak preko propisa uredbe isplati kao neku naturalis obligatio? — Za dužnika je već dovoljna zaštita proti lihvarstvu, sadržana u krivičnom zakonu, a k tome znamo, da dužnik pristaje na teške uvjete, samo dok ne dobije vjeresiju, a kako uredba radi već o dozvoljenim vjeresijama, nema nikakove opasnosti za kakovo naročito izrabljivanje dužnika zemljoradnika po njegovom vjerovniku.

Po uredbi o zaštiti zemljoradnika dozvoljene su dražbe nekretnina za tražbine, navedene u čl. 8. i 10. Nastaje sada pitanje, što će biti prigodom razdiobe kupovnine (rasporedne rasprave) sa nepovlašćenim uknjiženim tražbinama. Da li će se sav višak kupovnine, koji preostaje nakon podmirenja tražbina, koji ne spadaju pod zaštitu uredbe, izručiti dužniku i tako vjerovnika lišiti njegovog obezbjedjenja za njegovu tražbinu?

Na taj način bi se mogao svaki nepovlašćeni vjerovnik posve izigrati. Dužnik zemljoradnik pustio bi dražbu — recimo za dug za potrošene živežne namirnice do 500 D. ili za dug, nastao poslije 20. travnja 1932. — fingirani, a eventualno i nefingirani. Taj dug bi se podmirio iz kupovnine, a višak kupovnine izdao njemu, koji bi kupio zemlju na ime ženino, ili jednostavno u što drugo na nevidljivi način investirao, ili i radije potrošio, nego platio svojemu vjerovniku.

Ne bi imalo ni smisla nepovlašćene vjerovnike štititi položenjem otpadajućega dijela kupovnine kod suda, jer od toga ni zemljoradnik-dužnik ni vjerovnik ne bi imali prave koristi. Logički bi bilo samo, da se u takovom slučaju uzimlje, da je zemljoradnik izgubio zaštitu i da se s njim postupa kao sa svakim drugim dužnikom, jer se i onako ne može postići glavna svrha uredbe, da se sačuva seljački posjed.

Čl. 3. stav 9., preuzet iz dosadanjih uredaba, je takodjer nepravičan, jer se ne vidi razlog, zašto bi se više štitio dužnik, koji nije zemljoradnik, nego vjerovnik, koji je eventualno sam zemljoradnik?

Od svih članova uredbe držim, da se najviše mora prigovoriti članu 9. i ako je ovaj inače iz političkih razloga najpopularniji, no kako sam već uvodno rekao, ja posmatram ovu uredbu u prvom redu s gospodarskoga i pravnoga stanovišta. — Stav 1. ovog člana je posve suvišan za krajeve, gdje vrijedi novi gradj. parb. postupnik, jer odgovara § 147. novoga gradj. parb. postupnika. Stav 2. je u protuslovlju sa onim odredbama novoga gradj. parb. postupnika, koje propisuju prisilno zastupanje po odvjetniku i to opet ne u interesu odvjetnika, nego u interesu samih stranaka i samoga pravosudja.

Vjerovnik u ovim parnicama, u kojim nije zastupanje po odvjetniku prinudno, ne uzima odvjetnika iz objesti, da samo dužniku nabije troškove, nego ili zato, što je predmet zamršeniji, ili zato, što zbog zaprečenosti svojim poslom, bolešću ili udaljenošću ne može da se sam zastupa.

Dužnik zemljoradnik, koji nije udovoljio svojoj obvezi i u onom malom opsegu, koji predvidja uredba, i u kojem opsegu zakonodavac drži, da može ispuniti svoju obvezu, ne zaslužuje više nikakove osobite zaštite, i ima da snosi sve posljedice kao i drugi nemarni dužnik. Od njegove ne-

marnosti ne smije imati on samo korist, a vjerovnik dvostruku štetu, te da prekomjerno čeka i još plaća troškove.

Ako se već misli, da bi se u pogledu parbenih i ovršnih troškova moralo i nemarnog dužnika zemljoradnika štititi, bilo bi svakako pravično, da se ovako dalekosežna zaštita pruži ne na račun samih vjerovnika i odvjetnika, od kojih ova uredba i inače traži bilo izravno bilo neizravno znatnih žrtava, nego na račun općenitosti t. j. čitave države i to na taj vrlo jednostavan način, da bi se ovaj postupak oprostio od svih taksa.

Što se tiče stava 3. navodim, da se ne može očekivati od organa općinskih vlasti, da će vanjska uredovanja na licu mjesta besplatno učiniti s potrebnom brzinom i savjesnošću, jer su ista uvijek skopčana sa gotovim izdacima (za podvoz, za potrošak i t. d.), a u većini slučajeva to s obzirom na svoja slaba beriva nisu ni u stanju učiniti, te će stoga ovrha ostati redovito uzaludna. Ova okolnost može samo da služi kao podstrek dužnicima, da ne plate ni ono, što po uredbi moraju platiti, dakle u praksi lišava gdjekada vjerovnika svake pravne zaštite, a to sigurno nije bila namjera zakonodavca. Ako se već ostane kod ovoga stanja, valja izostaviti riječi »van općine, u kojoj se nalazi sjedište suda«, jer zašto da samo općinski organi rade besplatno, a sudski ne, — odnosno zašto, da samo besplatno rade općinski organi van sjedišta suda, a ne i oni u sjedištu suda.

S tim u savezu primjećujem, da čl. 3. stav 12. ide predaleko, kada dopušta, da dužnik bez ikakove štete bude tri godine u zaostatku. Tko poznaje psihu mnogog nemarnog dužnika znade dobro, da to u praksi znači, da tri godine ne će uopće ništa platiti, a kako prvi obrok dospijeva tek 15. studenoga 1934., to zemljoradnik 4 godine ne treba ništa platiti. jer teško da će koji vjerovnik, koji i onako nema prava na naknadu odvjetničkih troškova, tužiti već nakon 15. studenoga 1934. za prvi dospjeli obrok od 6%.

Bolje jasnoće radi bilo bi potrebno istaknuti kao 5. stav člana 4., da stav 12. člana 3. ne vrijedi i za slučajeve stava 1. i 2. člana 4., te da prema tome dužnik, koji zaostane s jednim godišnjim obrokom bar tri mjeseca, gubi pravo, da se koristi odredbama ove uredbe.

I ako sam bezuvjetno za skraćenje roka za respiro, to ipak držim, da je uputno, da se analogno kao u zakonu o prinudnom poravnanju van stečaja traži, da dužnik gubi blagodati uredbe tek onda, ako ni nakon opomene sa strane vjerovnika ni u naknadnom roku, koji ne smije biti kraći od jednoga mjeseca dana, ne isplati dospjele obroke.

Čl. 14. sadržaje lijepa obećanja i stavlja u izgled pomoć državnih i povlašćenih novčanih ustanova. Bilo bi poželjno, da ta pomoć dodje što brže i da bude što izdašnija. Ali već ukinućem čl. 10. bi se znatno pomoglo zaduženim zemljoradnicima, jer držim, da se baš od Narodne banke i Državne hipotekarne banke može u prvom redu očekivati, da će za svoje stranke doprinijeti što više žrtava, da i oni što više urade za saniranje zemljoradnika i time za saniranje čitave naše privrede.

Vlada je ovom uredbom kao i ostalim s tom u savezu izdanim uredbama pokazala doista ozbiljnu volju i nakanu, da zakonodavnim mjerama pomogne privredi u ovoj svjetskoj krizi, pak se baš stoga smijemo nadati, da će uzeti obzira i na sve druge opravdane i valjane prijedloge, koji imadu istu svrhu.

Ocjene i prikazi

Anton A. Skala: Zavodi za vaspitanje djece i mladjih maloljetnika. Izdanje doma maloljetnika, Beograd, 1934.

Već dugo nisam nijednu našu stručnu knjigu sa tolikim veseljem pozdravio i sa tolikim zanimanjem proučio kao ovu, koju je napisao naš stručnjak, referenat u ovom predmetu kod ministarstva prosvjete na osnovu svoga vlastitoga opažanja i proučavanja.

Baveći se već četrdeset godina intenzivno i neprekidno zaštitom posrnule i napuštene mladeži, došao sam već na početku svoga proučavanja uzroka kriminaliteta do nepobitnoga zaključka, da su glavni uzroci zločina kod nas pijanstvo i zapuštena mladež. Zato sam svom silom nastojao, da dodje do zakona 6. veljače 1902. o kažnjavanju i zaštićivanju mladeži i do naredbe bana od 13. prosinca 1918. o kažnjavanju i zaštićivanju mladeži, koja je imala snagu zakona, jer je izdana na osnovu ovlasti pretsjedništva Narodnog Vijeća, te čije su odredbe prihvaćene u zakonu od 23. lipnja 1922. o zaštićivanju i kažnjavanju mladeži, a i u našem krivičnom zakonu.

Ova će knjiga čitaoca obradovati, kada vidi, da odredbe naših zakona o zaštićivanju i vaspitanju naše zapuštene mladosti nisu ostale na papiru, nego da se one, ako i polagano, a ono ipak uspješno provode u život. Ispravna je pišćeva napomena na naslovnom listu, da je ova knjiga napisana sa gledišta savremene kriminalne pedagogije.

U predgovoru navodi pisac naših šest zavoda za vaspitanje djece i mladjih maloljetnika, i to: u Ponovičama kod Litije, u Glini, u Slavonskoj Požegi za žensku mladež, u Pahinskom, u Beogradu i u Klinča-selu.

U I. poglavlju daje nam pisac historijske podatke o zavodima za vaspitanje djece i mladjih maloljetnika.

U II. poglavlju govori o vrstama zavoda za vaspitanje djece i mladjih maloljetnika. Zavod u Pahinskom odredjen je samo za djecu, dok je onaj u Slavonskoj Požegi i za žensku djecu i mladje maloljetnike, zavodi u Glini i Beogradu su u prvom redu za mladje maloljetnike. Ali i ova dva zavoda primaju djecu. Pisac ispravno opaža, da to nije za preporuku, nego da bi djeca do 14. godina imala da budu posve odijeljena od maloljetnika, jer maloljetnici na djecu vrlo loše utječu.

U ove zavode primaju se djeca i mladji maloljetnici, koje upućuju starateljski sudovi ili suci za mladje maloljetnike, jer su ovi zavodi podignuti samo za djecu i mladež zapuštenu i napuštenu. Ali iznimno se u ove zavode primaju djeca i mladji maloljetnici, koje upućuju razne socijalne ili humane ustanove ili njihovi roditelji ili staratelji.

Potpuno je ispravna napomena pišćeva na koncu ovoga poglavlja:

»Kada bi svaka banovina po ugledu na grad Zagreb podigla zavod za vaspitanje moralno ugrožene djece, učinila bi veliko socijalno i humano djelo i podigla bi najljepši i najveći spomenik čovjekoljublja.«

U III. poglavlju govori se o uzdržavanju zavoda, u IV. o pravilima i pravilnicima, u V. o zavodskim zgradama i imanjima, u VI. o upravi zavoda. Ovdje utvrdjuje pisac da su u svim zavodima upravnici pedagozi, koji su stekli za vrijeme višegodišnjeg rada u ovim ustanovama mnoga iskustva, te

sa najboljim razumijevanjem i poznavanjem prilika upravljaju ovim zavodima.

U VII. poglavlju govori se o osoblju i to najprije o nastavnicima, koji su najvažnije osobe u zavodu. Nastavnikovi zadaci su isti kao i zadaci majke u porodici. Život u zavodu, kako izvrsno ističe pisac, treba da zamijeni život u porodici, koji ova djeca nisu uživala, ili je bio za njihov duševni razvoj više štetan nego li koristan. Glavni zadatak nastavnikov: naći se i uživjeti u ulogu dobre majke. Sve što nastavnik preduzme, ističe pisac, i sve što uzradi, mora preduzeti i uraditi s ljubavlju za svoje pitomce. I od nadzornika se traži velikodušnost u ophodjenju sa pitomcima.

U VIII. poglavlju govori se o pitomcima. U zavode se pitomci upućuju zbog zanemarenoga kućnog odgoja, zbog skitanja, kradje, nemoralnoga ponašanja i drugih sličnih nedjela.

U svojem »Kaznenom pravu« (str. 101) napisao sam o uzrocima pokvarenosti i zapuštenosti djece i mladjih maloljetnika: »Oni nisu nikada krivi, što su pokvareni, nisu nikada krivi, što su zapušteni. Krivnja se nalazi u društvu, njegovoj današnjoj organizaciji, u prilikama u gradu i na selu. Kako prilike u gradu dovode djecu u zlo, možemo vidjeti svaki dan. Otac pijanica, mati sirota mora da po tudjim kućama dvori, da uzmogne prehranjivati sebe i nejačad, ili ide u tvornicu, da radi. — Otac, bezdušni gospodin, začeo dijete siroti djevojci i ostavio oboje u bijedi i nevolji. Dijete bude prepušteno samo sebi, potuca se od nemilo do nedraga, prosjači i krade. Tako je u gradu. Iz »Tasinog Dnevnika« se jasno vidi, kako je na selu. Mati umre, otac se propija, djeca ostanu prepuštena sama sebi i stradaju. Otac uzme drugu ženu, a maćuha progoni i zlostavlja pastorčad, koja ode od kuće i propada.«

Sasvim do istih posljedaka dolazi i pisac, što se jasno vidi iz primjera, koje navodi.

U IX. poglavlju raspravlja problem vaspitanja. Tu mi je naročito istaći, da dolazi pisac do ovog krasnog zaključka: »Svaka sklonost može da vodi u sreću ili nesreću. Sve to zavisi od vaspitanja, i baš u tome leži problem vaspitanja napuštene djece.«

U X. poglavlju govori se potanje o vaspitanju i obrazovanju djece, te se odmah na početku ističe, da ono mora da bude religiozno, moralno, intelektualno, fizičko i estetsko. — Zadatak moralnog vaspitanja jeste, da se štetne sklonosti predusretnu, a dobre razvijaju i jačaju.

Izmedju vaspitača i pitomaca treba da vladaju slobodni, otvoreni i iskreni odnosi, kako bi se mogle dobre sklonosti pojedinoga pitomca uveličavati i jačati. — Dragocjeno sredstvo za vaspitanje je radost. Radost čini dijete pristupačnim za dobrotu, blagodarnost i nježnost. — Naročito su djeca osjetljiva, kad je vaspitač nepravedan, te ih kažnjava nerasudno. Bol, patnja i strah nisu najbolja vaspitna sredstva. Vaspitač mora da dobro znade kada i zašto kažnjava. Mnogo je dijete postalo zločinac u višegodišnjoj školi batinjanja.

U tom pogledu rekao sam u svojem »Kaznenom pravu« (str. 103): »Sve ovisi o ravnatelju, koji mora da ima dva svojstva: mora biti vanredno dobar čovjek i mora imati ljubavi za tu djecu. Toj djeci manjkala je ljubav, manjkala je njega, manjkalo je milovanje i radi toga su postala takova, da su

morala ovamo doći. — Ja sam pratio djelovanje jednog njemačkog evangeličkoga pastora kao ravnatelja skloništa u Pruskoj. Njegovo skloništе nije imalo zatvorenih vrata, tu nije trebalo paziti na djecu da ne pobjegnu. Premda su u ovom skloništu bila posrnula i zapuštena djeca i mladji maloljetnici poglavito iz Berlina. Taj je čovjek svojom ljubavi polučio potpuni uspjeh. On niti je djecu tukao, niti zatvarao, niti mučio postom. Glavna mu je kazna bila, da nije s djetetom, koje se ogriješilo o kućni red, dva do tri dana ništa govorio. To je bila dovoljna kazna za mladost, koja je ovamo došla radi kradje, ubistva i t. d. Dokaz, da je tim pitomcima trebalo samo ljubavi. Kada sam poslije smrti ovog ravnatelja ponovno došao u taj zavod, našao sam vanjska vrata zaključana, a novi ravnatelj mi se tužio, da su djeca prkosna, nevaljala i osorna. Nepobitan dokaz, da ovaj ravnatelj nije imao ljubavi spram svojih pitomaca.«

Zadatak intelektualnoga vaspitanja je prema ispravnom shvaćanju piščevom razvijati pažljivost, pamćenje, mišljenje, osjećanje i volju djeteta. — Velika je šteta, da se još do danas o seksualnom vaspitanju djeteta ne vodi dovoljno računa.

U XI. poglavlju govori se o školama u zavodima za vaspitanje djece i mladjih maloljetnika. — Tu se odmah na početku ističe, da je nastava jedno od najvažnijih vaspitnih sredstava u ovim zavodima, ali da se ne smije ni iz pedagoških ni iz mentalno-higijenskih razloga dozvoliti, da se dijete do 17 godine umno i fizički preopterećuje. — Muzičko obrazovanje utiče veoma dobrotvorno na moralni razvoj pitomaca, jer na koncertima, što ih priredjuju, dolaze u dodir sa gradjanstvom i doživljavaju lijep prijem, te dobivaju u društvu najbolji podstrek za uredniji život u budućnosti.

Zanimljiva je činjenica, da je od svih šest zavoda poljoprivredna škola samo u Glini i da je nju pohadjalo samo 12 pitomaca, dok su zanatske škole u svim zavodima i pohadjalo ih je 265 pitomaca.

Mislim, da je to neprirodno, jer je Jugoslavija poljoprivredna zemlja, pak će pitomac kad izadje iz zavoda, mnogo lakše naći posla, zarade i obezbijediti svoju budućnost kod poljoprivrede nego li kod zanatlija. Naš će seljak vrlo rado uzeti pitomca, koji je svršio poljoprivrednu školu, jer će mu dobro doći i pomoći u radu, dok će kod obrtnika vrlo teško naći zaposlenja i zarade. Najbolji dokaz, kako naš seljak rado prima i prigrljuje djecu, pruža nam »Narodna Zaštita«, koja je od godine 1917. do danas smjestila u seljačke porodice preko 55.000 siromašne djece.

U XII. poglavlju govori se o knjižnicama, čitaonicama, dječjim pozorištima, bioskopima, zbirkama učila i drugim vaspitnim sredstvima, u XIII. poglavlju o redovnom zanimanju ili zaposlenju pitomaca; u XIV. poglavlju o disciplinsko-vaspitnim mjerama; u XV. o zdravstvenom stanju i ljekarskoj pomoći.

Jedno od najvažnijih pitanja raspravlja se u zadnjem (XVI.) poglavlju, a to je staranje o otpuštenoj djeci i mladjim maloljetnicima poslije završenoga vaspitanja i obrazovanja u zavodima. Tu moram na žalost istaknuti, da u tom pogledu kod nas nije učinjeno a ma baš ništa. Dok drugi kulturni narodi, naročito Englezi, imadu svoja udruženja, koja ovakovu mladost, čim izadje iz zavoda, primaju, namještaju i vode stalan nadzor i brigu o njoj, mi je ostavljamo samu sebi upravo u onaj čas, kada bi ona

našu pomoć najviše trebala, da ponovno ne posrne, da se ne upropasti. Zar je onda čudo, da mnogi i mnogi od ove mladosti posrne, da postane okorjelim zlikovcem, kada u onom odlučnom času nije našao nikoga, koji bi mu pružio pomoćnicu ruku, kada ju je najviše trebao. — Sasvim je podesan prijedlog piščev, da se čim prije osnuje ovakovo udruženje za cijelu Jugoslaviju, u čiji središni odbor treba da udju ministarstva pravde, prosvjete, trgovine i industrije, poljoprivrede, socijalne politike i unutrašnjih poslova, a u svakoj banovini, da se osnuje banovinski odbor.

Ova će knjiga dobro doći ne samo sucima, odvjetnicima, upravnim i policijskim činovnicima, svećenicima i učiteljima, nego i svakome, kome je na srcu dobrobit i sreća našega naroda. Ne zaboravimo nikada, da na mladjima svijet ostaje, da će u buduće naša otačbina biti onakva, kakovu joj mladež odgojimo. — Radi toga najtoplije preporučam ovu knjigu.

Šilović

Pravosudje

a) Gradjansko

Kad upravna vlast u smislu §-a 15. ovršnog reda[1]) izjavi, da se tražiocu izvršenja može dozvoliti izvršenje osnivanjem prinudnog založnog prava na nekretninama općine bez ugroženja javnih interesa, da li je tom izjavom implicite dano i ovlaštenje da se tražiocu izvršenja kasnije dozvoli i prinudna dražba istih nekretnina?

Rješidba stola sedmorice, odjeljenje B u Zagrebu, od 30. svibnja 1933. Ut 133/33/1

Tražilac izvršenja dr F. B. zatražio je i postigao proti općini V. za utjeranje jedne izvršive novčane tražbine osnivanje prinudnog založnog prava na nekretnine općine. Sud je ovo izvršenje dozvolio i proveo nakon, što je sresko načelstvo u H. u smislu §-a 15. Or. izjavilo, da se izvršenje može dozvoliti bez povrede javnih interesa, koje ima da štiti općina. Poslije izvjesnog vremena, pošto nije mogao da postigne isplatu dužne mu svote, tražilac je izvršenja predložio prinudnu dražbu ovih nekretnina, na kojima je imao uknjiženo prinudno založno pravo. Sud je prvoga stepena dozvolio izvršenje ne tražeći ponovnu izjavu upravne vlasti po §-u 15. Or. a svoju je odluku motivirao time, da je traženje ponovne izjave suvišno, jer je upravna vlast već dala izjavu, da se iz ovih nekretnina može tražilac izvršenja namiriti. Da odobrenje za prinudno osnivanje založnog prava sadržava ujedno odobrenje i za kasniju prinudnu dražbu, a osim toga da založno pravo po sili zakona daje ovlaštenje tražiocu izvršenja, da se za slučaj neisplate namiri prodajom založene stvari.

Okružni je sud u S. povodom rekursa ukinuo prvostepeni zaključak i stvar povratio prvom sudu nalogom, da donese novi zaključak pošto zatraži izjavu u smislu §-a 15. Or. od upravne vlasti.

Razlozi rekursnog suda: Tražilac izvršenja pita prinudnu dražbu sastavnih dijelova općinske imovine, za koju ne postoji uknjiženo ugovorno založno pravo. Za ovakova izvršenja postoje stanovita ograničenja i to ona predvidjena u

[2]) Austrijski ovršni red. zakon od 27. svibnja 1896. (l. d. z. br. 79), koji se citira kraticom Or. Jugoslavenski izvršni postupnik (zakon o izvršenju i obezbjedjenju, prilog Službe. Novina od 23. svibnja 1930. br. 364) citira se Ip. — § 15. Or. odgovara §-u 20 Ip. s neznatnom razlikom u tekstuaciji.

§-u 15 Or. Ova ograničenja pak vrijede za one vrsti izvršenja, kojima se oduzimaju dijelovi imovine, ili kojima se ograničuje ili zapreèuje upotreba te imovine[2]) i time se povredjuje javni interes, koji općina ima da štiti.

Prinudnom dražbom nekretnina te se nekretnine otudjuju, dočim osnivanjem prinudnog prava zaloga te se nekretnine još nikako ne otudjuju i time se ovom vrsti izvršenja ne mogu povrijediti eventualni javni interesi, kao što to biva prinudnom dražbom t. j. otudjenjem imovine.

Posljedice ovih dviju vrsti izvršenja posve su različite. Stoga se ranija izjava sreskog načelstva u H., po kojoj se je bez uštrba za javne interese, koje izvršenica ima da štiti, moglo voditi izvršenje prinudnim osnivanjem založnog prava na nekretnine, koje su zahvaćene i ovim izvršenjem, ne može primijeniti i na konkretni slučaj. Sadašnje izvršenje, koje se traži, je posve novo, samostalno izvršenje. Poslije prvog izvršenja prilike su se mogle promijeniti a k tome u svakom ovakvom izvršenju protiva općine mora da postoji jedna predmetna izjava sa strane nadležnog sreskog načelstva, jer zakon nigdje ne kaže, da se izjava dana za jedno izvršenje mora primijeniti na posve druga nova izvršenja, kao što je u ovom slučaju

Pošto prvostepeni sud nije zatražio posebnu izjavu u smislu §-a 15. Or., trebalo je prihvatiti ovaj zaključak.

Proti zaključku rekursnog suda uložio je tražilac izvršenja revizijski rekurs na stol sedmorice, odjeljenje B u Zagrebu, kao vrhovni sud.[3]) Pošto su u revizijskom rekursu izneseni veoma dobri razlozi za protivno stanovište, to njegovo obrazloženje, dozvolom autora, donašamo u cjelini.

Po § 527. od 2. austr. grpp. bio bi dopušten (cfr. oba zakonska propisa i judikat rekursnog suda). Pri izvršenju se naime supsidijarno primjenjuju u smislu §-a 78. Or. (68. Ip.) propisi gradjanskog parničkog postupnika.

Da li se je u konkretnom slučaju imao primijeniti austrijski ili jugoslavenski gradjanski parn. postupnik, otvoreno je pitanje.

Po našem shvaćanju sud drugoga stepena ne tumači pravilno § 15. Or.

Kada se je radilo o izvršenju prinudnim zalogom, nadležna je vlast već dala izjavu, da se sporne nekretnine mogu da upotrijebe na podmirenje tražioca izvršenja

Konačni je cilj svakog izvršenja za novčane tražbine posve jednako onog prinudnim zalogom kao i onog prinudnom dražbom, da se objekt, na koji se vodi izvršenje unovči u svrhu podmire tražioca izvršenja. Iako izvršenje prinudnim zalogom ne vodi izravno i neposredno do distractio pignoris, ipak je baš u tu svrhu dozvoljeno. To nije izvršenje za osiguranje nego izvršenje za utjeranje.

Uostalom izvršenje, koje bi upravna vlast mogla susljedno da potezom pera poništi, bila bi samo karikatura izvršenja, a zalog, čija bi realizacija bila ovisna o rasudjenju upravne vlasti, bio bi karikatura zaloga.

Treba upozoriti i na ovo:

Zakon ne traži, da upravna vlast odobri vodjenje stanovitog izvršenja, nego da označi predmete, koji se mogu da upotrijebe za podmirbu vjerovnika. Ove razlike rekursni sud ne opaža a ona rješava cijelo pitanje, pogotovo kada se s time dovede

[2]) Ovdje je rekursni sud nabacio jednu ideju, koju nije do kraja izveo i koja je imala biti osnovicom rješenja. Za provodjenje odredaba §-a 15. Or. izdana je uredba ministarstva pravde od 6. sibnja 1897. (l. d. z. br. 153). Slična uredba ima da bude izdana u smislu § 20. Ip. U §-u 4. austr. uredbe kaže se, da se propis §-a 15. Or. primjenjuje samo na takove vrsti izvršenja, kojima se oduzimaju dijelovi imovine ili kojima se ograničuje ili zapreèuje upotreba te imovine. Zalogom na nekretninama ograničuje se doduše pravo vlasnosti, ali se ne ograničuje upotreba imovine. Stoga se za izvršenje osnivanjem prinudnog zaloga ne primijenjuje propis §-a 15. Or. t. j. ne treba izjava upravne vlasti. Dakle prvi sud nije ni trebao tražiti izjavu upravne vlasti prigodom izvršenja osnivanjem prinudnog zaloga već je to morao učiniti kad se zatražila prinudna dražba.

Time bi cijela stvar bila upućena drugim tokom.

[3]) Po propisima jugoslavenskog grpp. ovaj bi rekurs bio nedopušten (§ 621. od. 2.).

u vezu ono, što smo naveli s početka, a to je, da je svakom izvršenju svrhom naplata vjerovnika.

Prema tome, kad je jednom nadležna upravna vlast za stanovite objekte dala privolu u smislu §-a 15. Or. na volju je tražioca izvršenja, kada će i kojim izvršnim sredstvima tražiti naplatu svog potraživanja iz tih objekata.

Time se potpuno slaže i odredba o ugovornom zalogu sadržana u §-u 15. Or.

Kad bi stanovište rekursnog suda bilo ispravno, bilo bi potpuno zagonetnim, zašto zakon pogoduje ugovorni zalog pred prinudnim, zašto naime vjerovnik sa ugovornim zalogom može slobodno da vodi koju god hoće vrst izvršenja a vjerovnik sa prinudnim zalogom nikakovu.

Jer oni razlozi, koje rekursni sud navodi u prilog svoje teze, vrijedili bi potpuno jednako za jednog kao i drugog vjerovnika.

A u zakonu se ipak ne smije da nadje ništo nelogično.

Prema našemu shvaćanju nasuprot zakon je potpuno jasan i logičan.

Ugovorni zalog može da bude osnovan samo na temelju ugovora, a ugovore o zalogu ili hipoteci mora da odobri ne samo općinsko vijeće nego i zemaljski odbor (sada banska uprava) prema propisu § 102. opć. prav. Tim odobrenjem upravna vlast već unaprijed označuje objekt zaloga za podmiru vjerovnika. Ako zalog ima da bude pravim zalogom a ne karikaturom zaloga, onda je tim odobrenjem nadzorne starije vlasti već riješeno pitanje, o kojemu radi § 15. Or., te nova dozvola, kada dodje do prisilne dražbe, nije potrebita. Odobrenje zemaljskog odbora u smislu § 102. opć. prav. nije formalno identično izjavi političke vlasti I. stepena po §-u 15. Or., pa je radi toga zakonodavac i smatrao potrebitim, da se u §-u 15. Or. uvrsti odredba o ugovornom zalogu baš u svrhu, da utvrdi, kako odobrenje po §-u 102. opć. prav. ima jednaku vrijednost kao i izjava političke vlasti prvog stepena, te ovu za slučaj pravi suvišnom.

Nije bilo nužno, da se usporedo spomene i prinudni zalog osnovan izvršenjem, a protivilo bi se sistemu zakona, da se to učinilo — jer već samo postojanje prinudnog zaloga dokazuje, da je za objekt dana izjava političke vlasti prvog stepena, te koli iz toga toli iz pravne naravi prava zaloga proističe, da je dalje provodjenje izvršenja slobodno.

*

Ovom revizijskom rekursu nije vrhovni sud udovoljio.

Razlozi: § 15. Or. propisuje, kako se ima postupati, kada se ima da dozvoli izvršenje proti kakvoj općini za utjeranje novčanih tražbina, i baš da se može dozvoliti izvršenje samo upogled takovih dijelova imetka, koji se mogu upotrijebiti za namirenje vjerovnika, a da tim nisu povriedjeni oni javni interesi, što ih ima da štiti odnosna općina, o čemu imaju da se izjave upravne vlasti. Za svako dakle takovo izvršenje potrebita je prethodna izjava te vlasti, pa nije dovoljno, da je ta vlast prigodom drugog izvršenja već prije izjavila, da se onaj dio općinskog imetka može upotrijebiti za namirenje vjerovnika, koji se poznijim izvršenjem hoće da zahvati, jer se prilike izmedju jednog i drugog izvršenja mogu bitno da izmijene. Nije stoga za ovo izvršenje nipošto mjerodavna ranija izjava srcskog načelstva u H. tim više, što se onda radilo o drugoj vrsti izvršenja, prinudnom osnivanju založnog prava, a sada se radi o prinudnoj dražbi.

Izuzetak je u §-u 15. Or. učinjen za slučaj, da se radi o ostvarenju ugovornog založnog prava, je se ovo postizava, kako i revizijski utok naglašava, s odobrenjem nadležnih nadzornih vlasti. Ako je državna upravna vlast i izjavila, da se na stanoviti imetak općinski može prinudno osnovati založno pravo, ne slijedi nužno odatle, da se taj imetak može i prodati na dražbi bez povrede istih interesa, jer se prodajom imetak oduzima sasvim raspolaganju vlasnikovu.

Nije se stoga udovoljilo revizijskom utoku.

*

Na pitanje postavljeno u naslovu odgovorio je dakle vrhovni sud negativno.

Priopćio dr. Bulat Lucije, sudac u Visu.

Odvjetnik ne može za nasljednike obaviti ostavinsku raspravu

Plenarna rješidba stola sedmorice od 2. studenoga 1933. br. 1526

(Odluka kotar. suda u Djakovu od 26. rujna 1932. br. 12.982/gr., rješenje bans. stola od 21. prosinca 1932. br. 35.312)

U ostavinskom predmetu iza pok. K. A. iz Dj., u kojem je

kotarski sud u Djakovu u rješenju molbe B. i dr., primljene 24. rujna 1932. br. 12982/gr. svoju odluku od 19. rujna 1932 br. 12514/gr. promijenio onamo, da se provedenje ostavinske rasprave iza pok. A. iz Dj. povjerava vršiocu dužnosti kr. jav. bilježnika dr. S. Ž. u Dj. time, da ju provede za dva mjeseca i s izvještajem sudu podnese; — a

banski stol povodom utoka C. i drugova kao nasljednika te D. i E. kao zapisovnika prvostepenu odluku preinačio, B. i drugove s njihovom molbom odbio, te prvostepenom sudu naložio, da dalje po zakonu postupa,

stol sedmorice je povodom žalbe kr. javnoga bilježnika preinačio odluku drugostepenoga suda i uspostavio odluku prvostepenoga suda, kojom se provedenje ostavinske rasprave povjerava javnom bilježniku.

Razlozi: Po § 222 od. 2 zak. o javnim bilježnicima mogu nasljednici, ako su svi sporazumni, izjaviti sudu, da će sami (tj. bez suda i javnoga bilježnika) provesti ostavinsku raspravu.

Čl. 68 pravilnika k tom zakonu tumači to naredjenje onamo, da stranke nisu ovlaštene taj posao ni djelomično ni u cijelosti povjeriti drugim licima. Ovo tumačenje nije contra legem, nego — kako će se dolje vidjeti — upravo u duhu zakona, pa je stoga obzirom na naredjenje § 253 od. 3 zak. o javnim bilježnicima obvezatno.

Pogrješno je stanovište drugostepenoga suda, da se pod »drugim licima« u tom članu nemaju razumijevati i odvjetnici. Po § 20 zak. o odvjetnicima ovlašteni su doduše odvjetnici, da davaju savjete u svim pravnim stvarima i da zastupaju pred svim sudovima i drugim vlastima, no ovaj općeniti propis ne isključuje mogućnost iznimaka u posebnim zakonima. Tako je ovo pravo ograničeno n. pr. i po zakonu o državnom sudu za zaštitu države.

Po zakonu o javnim bilježnicima spada provodjenje ostavinske rasprave u pravilu u djelokrug rada javnoga bilježnika i to ne javnoga bilježnika po izboru stranaka, nego onoga javnoga bilježnika, u čijem je rajonu ostavitelj prije smrti imao svoje prebivalište (§ 221 odl. 4). Javni bilježnik tu postupa kao povjerenik suda, a ne kao zastupnik stranke. Kad dakle zakon ovlaštuje nasljednike, da mogu i sami da provedu ostavinsku raspravu, ima se to naredjenje restriktivno tumačiti, kako to čini i pravilnik, t. j. da ta povlastica vrijedi samo za nasljednike same. Protivnim tumačenjem mogle bi stranke izigrati naredjenje o rajonskoj nadležnosti javnih bilježnika, jer bi stranke mogle same da predadu raspravu u ruke drugoga bilježnika, a odvjetnici bi takvim tumačenjem dobili više prava u pogledu provodjenja ostavinskih rasprava, nego li ih imaju javni bilježnici, jer bi oni bili tada ovlašteni provoditi ostavinsku raspravu u cijeloj državi, dok su javni bilježnici na to ovlašteni samo u svojem rajonu. Na taj bi način bilo izigrano ne samo gore spomenuto naredjenje § 221 od. 4 z. o javnim bilježnicima nego uopće cijela institucija javnih bilježnika kao sudskih povjerenika, jer bi u praksi prešle sve ili većina rasprava u ruke odvjetnika, budući da bi oni mogli kraj svojega ostalog djelokruga, koji im je zakonom zajamčen, raditi ispod tarife, koja postoji za bilježnički rad, i na taj način isključiti javne bilježnike upravo od rada, koji je njihov glavni, često gotovo jedini posao.

Zato je naredjenje čl. 68 pravilnika izdano potpuno u skladu s načelima zakona, a ima se tumačiti tako, da su njime obuhvaćeni i odvjetnici. Što više može se uzeti, da je čl. 68 donesen baš zbog odvjetnika, jer, kada bi odvjetnicima bio dozvoljen taj rad, onda bi za isključenje drugih lica i u ovom slučaju bilo dovoljno naredjenje § 120 zak. o odvjet. o nadripisarima. Dalje isključenje ne bi bilo ni u ovom slučaju potrebno, kao što nije potrebno ni za drugi odvjetnički rad. Iz tih razloga valjalo je povodom žalbe javnoga bilježnika preinačiti odluku drugostepenoga suda i uspostaviti ovu prvostepenoga suda.

Priopćio dr. Vragović A.

b) Kazneno

Za povredu autorskog prava nije odlučno, da li su kompozicije izvodjene na pamet, ciganski ili bez nota, a dovoljno je, da je autor pjesme stavio na note.

Bješidba beogradskoga kasacionoga suda, odjelj. B, od 20. rujna 1933.

I. Sreski sud u Vršcu donio je 10. V. 1932. pod brojem Kps. 339/1932. slijedeću presudu:

I. optuženi D. P., gostioničar; II. optuženi B. Z., muzikant. III. optuženi J. M., gostioničar; IV. optuženi D. A., muzikant; V. optuženi P. S., gostioničar; VI optuženi V. ., muzikant; VII. optuženi N. B., gostioničar, oslobadjaju se od optužbe u smislu § 280. sud. kriv. post. i to I., III., V. i VII. optuženi zbog djela iz § 52. zakona o zaštiti autorskog prava, a optuženi II., IV. i VI. zbog djela iz § 48. spomenutoga zakona.

Razlozi: R. J. iz Novog Sada kao generalni zastupnik A. C. optužio je ovom sudu i to: I. D. P., vlasnika ovdašnje kafane i B. Z., kao pretstavnika muzičke kapele, što je B. mjeseca ožujka u pomenutoj kafani svirao pjesme »Rob tvojih očiju« od Freda Rajmonda, »Tamo daleko« od Ive Muhvića i »Garde oficir« od Roberta Stolza, a nisu imali odobrenje za javno izvodjenje ovih pjesama od priv. tužitelja kao zastupnika pomenutih autora.

II. J. M. i t. d. (ispušteno).

Tužio ih je i moli da se I., III., V. i VII. kazne po § 52. zakona o zaštiti autorskog prava, a II., IV. i VI. po § 48. pomenutog zakona.

Po provedenom dokaznom postupku sud nije mogao da steče uvjerenje, da su optuženi izvodjenjem ovih muzičkih djela počinili i krivična djela iz zakona o zaštiti autorskog prava, pa ih je kao nekrive oslobodio od optužbe. Ovo i ovako svoje uvjerenje sud zasniva na tome, što se tokom dokaznog postupka iskazima ispitivanih svjedoka i izjavama samih optuženika ustanovilo, da optuženi ova muzička djela nisu izvodili notalno, po notama, po nekom utvrdjenom i unaprijed objavljenom programu radi izvodjenja ovih muzičkih djela sa fiksiranim ulaznim cijenama, već napamet — ciganski. — Sva muzička djela citirana u prijavi, koja su optuženi izvodili, su narodna muzička djela, narodne muzičke umotvorine, pa su ih kasnije autori citirani u prijavi stavili na note, udesili za izvodjenje za pojedine muzičke instrumente i dali im na taj način umjetničko obilježje. — Prema takvom stanju stvari sud nije mogao steći uvjerenje, da su optuženi dana označenih u prijavi izvodili baš ta umjetnička djela prema narodnoj koncepsiji i melodiji, obzirom da su nepismeni, što se vidi iz uvjerenja o vladanju, i da su bez nota. — Što se tiče optužbnih gostioničara, sud nalazi, da bi ovdje moglo da postoji akcesorio saučešće. Ali kako glavni optuženi, prema nahodjenju suda, nisu krivi, to nemogu da budu odgovorni ni akcesorio saučesnici.

Sud nalazi, da optuženi muzikanti ne mogu biti krivično odgovorni ni po samom uslovu § 48. zakona o zaštiti autorskog prava. Spomenuto zakonsko naredjenje upućuje na opće i posebne zakonske propise. — Po općem propisu — krivičnom zakonu — moglo bi da stoji djelo kradje, djelo književne kradje. — U konkretnom slučaju ne može biti djelo kradje, jer je za postojanje djela kradje potrebno uzimanje tudje stvari — tjelesne ili netjelesne t. j., kakve energije,, sile ili snage. Medjutim ni pod jedan citirani pojam ne može se podvesti radnja izvodjenja jednog muzičkog djela, do čijeg saznanja se došlo putem sluha. Isto tako ovdje ne može postojati nikakvo drugo krivično djelo, već može biti čisto gradjansko pravno potraživanje, što je bez važnosti u ovom krivičnopravnom sporu. Što se tiče posebnih propisa — propisa po autorskom pravu, ni po jednom propisu iz djela autorskog zakona, koji govori o krivicama, ne može se podvesti radnjama optuženih. Krivična odgovornost optuženih gostioničara nije se mogla utvrditi, isto tako obzirom na sam § 52. spomenutog zakona, jer kada nije utvrdjena nezakonitost prvih optuženih, onda ne mogu oni odgovarati, jer su akcesorio saučesnici, a kada nema glavnog krivca, nema ni sporednog.

Sa iznijetih razloga sud je optužene oslobodio od optužbe. — Ostali dijelovi presude osnivaju se na navedenim zakonskim propisima.

II. Okružni kao krivično-prizivni sud rješenjem od 31. ožujka 1933. Kpr. 125/6/1933. odbacio je priziv privatne tužiteljice kao neosnovan iz slijedećih razloga:

»Prizivni sud je našao, da stanje stvari ustanovljeno napadnutom presudom odgovara podacima u dokazima rasprave.

Prema ovakvom stanju stvari prvostepeni sud je usmeno oslobodio optužene od optužbe u smislu § 280. k. p.«

III. Na zahtjev državnog tužioštva za zaštitu zakona, donijelo je odjeljenje B. beogradskoga kasacionoga suda poslije saslušanja zamjenika višega državnoga tužioca u sjednici vijeća od 20. rujna 1933. ovu presudu:

»Kasacioni sud ustanovljuje, da je presudom sreskoga suda u Vršcu br. Kps 339/1932. od 10. svibnja 1932. povrijedjen materijalni zakon iz § 337. t. 1. sl. a) s. kr. p. Ova presuda nema dejstva prema optuženicima.

Razlozi: Glavno državno tužioštvo svojim aktom od 26. lipnja 1933. godine broj Kps. 491/1933. podnijelo je zahtjev za zaštitu zakona protiv presuda sreskog suda u Vršcu br. Kps. 339/32. od 10. svibnja 1932. godine zbog povrede zakona iz § 337. t. 1. sl. a) s. kr. p., kada je ustanovilo, da optuženi D. P. i dr. svojim djelanjem nisu povrijedili § 48. zakona o zaštiti autorskog prava.

Prema § 49. zakona o zaštiti autorskoga prava od 26. prosinca 1929. godine ko svijesno povrijedi autorska prava navedena u § 21. i 22. ovoga zakona kaznit će se radi prestupa novčanom globom od 1000 do 6000 dinara ili zatvorom od 1 do 6 mjeseci.

Po § 21. ovoga zakona autor ima isključivo pravo, da svoje djelo stavlja u promet, a po trećem odjeljku spomenutog paragrafa autorsko pravo obuhvaća i isključivo pravo javnog prikazivanja.

Po § 52. ovog zakona prestup čini i onaj, koji daje svoje prostorije besplatno ili uz naplatu za izvodjenje ili prikazivanje nekog djela, za koje je znao, da je pod zaštitom ovog zakona.

Sreski sud u Vršcu u svojoj presudi kao činjenicu ustanovljava, da su pjesme, koje su optuženi svirali, autori stavili na note, udesili na izvodjenje za pojedine muzičke instrumente i dali im na taj način umjetničko obilježje, da su te pjesme većinom bile narodne muzičke umotvorine No pošto su optuženi nepismeni, neznaju note, oni su te pjesme svirali na pamet, ciganski.

Da li su optuženi svirali na pamet, ciganski ili bez nota, nije od važnosti kod presudjivanja prestupa iz § 48. i 49. zakona o zaštiti autorskog prava, jer svirati na ciganski način znači u običnom smislu ove riječi dodavati neke sporedne varijacije, tako da se dotična pjesma u svojoj bitnosti ne mijenja. Svirati bez nota, isto tako nema značaja po rješenje ovoga pitanja, jer da li će neke pjesme izvoditi pomoću nota, ili bez njih, t. j. na pamet, to je stvar sposobnosti i vještine muzičara, a po suštinu pjesme nije važno. Jedino je od važnosti to, da li su te kompozicije svojina autora, kako je to u tužbi navedeno. Kako je pa i sama presuda ustanovila, da su optuženi svirali tako pjesme, koje su razni autori na note stavili, a za sviranje nisu imali dozvolu od dotičnih autora, to su optuženi svirači počinili prestup iz § 49. gore navedenog zakona, a optuženi gostioničari, koji su dali svoje prostorije za izvodjenje takovih pjesama, koje spadaju pod zaštitu zakona, a znali su, da svirači nemaju za to dozvolu, počinili prestup iz § 52. ovog zakona, pa kada ih je sreski sud u Vršcu ipak oslobodio od optužbe iz razloga, da u radnjama optuženih nema kriterija krivičnog djela, ostvario je povredu materijalnog zakona iz § 337. t. j. sl. a/s. kr. p. te je prema tome osnovan zahtjev za zaštitu zakona.

Zato je kasacioni sud mjesta dao tomu zahtjevu i presudio u smislu § 337. odjelj. 2. t. 1. s. kr. p. kao u dispozitivu.

Priopćio dr. Bazala Fedor, odvjetnik u Zagrebu.

Literatura

DR NEDELJKOVIĆ MILORAD: Ekonomski i pravni problem uloga na štednju. Beograd 1933.

DR ARANDJELOVIĆ DRAGOLJUB: Gradjansko procesno pravo; knj. III. sv. 1. — Beograd 1933. — Za potrebu slušačima pravnoga fakulteta.

MAKLECOV ALEKSANDER: Pravna narava odredb zoper otroke in mlajše maloletnike v kazenskem pravu kraljevine Jugoslavije. (Napose otisnuto iz »Zbornika znanstvenih rasprav pravne fakultete v Ljubljani, št. IX).

Kriterijum opasnosti izvršioca u savremenom krivičnom pravu. (Napose otisnuto iz »Arhiva za pravne i društvene nauke.« knj. XXVIII. br. 1. 1934.).

GIANINI AMEDEO: Tendenze costituzionali. Bologna, 1933.

BEONIO-BROCCHIERI V.: Studi sulla filosofia politica di T. Hobbes. Torino, 1927.

BUTERA ANTONIO: La definizione dei rapporti incerti. I. Delle transazioni. Torino, 1933.

PETROCELLI BIAGIO: L'appropriazione indebita. Napoli, 1933.

BAVAJ AMOR: Il principio rappresentativo nello stato sovietico. Studio politico-giuridico. Roma, 1933.

ORIGONE AGOSTINO: Sulle legge costituzionali. Roma, 1933.

DUDAN BRUNO: Il dirtto coloniale veneziano e le sue basi economiche. Roma, 1933.

GEMMA SCIPIONE: L'Impero Britannico. Bologna, 1933.

Svaštice

POLOŽAJ JAVNIH BILJEŽNIKA STAVLJENIH NA RASPOLOŽENJE. Prema trećemu stavu § 250. zakona o javnim bilježnicima, koji glasi: »U područjima u kojima ustanova javnoga bilježnika već postoji, svi javni bilježnici, koji se zateku, stavljaju se danom stupanja na snagu ovoga zakona na raspoloženje. Oni imaju da i dalje vrše svoje zvanje, dok se ne izvrši novo popunjavanje javno-bilježničkih mjesta u smislu propisa stava 2. i dok novopostavljeni javni bilježnici ne nastupe svoju dužnost.«

Ovom zakonskom ustanovom nastao je novi species javnih bilježnika — naime bilježnici na raspoloženju. Sasma je naravno, da se nameće pitanje, da li ima temelja u zakonu, da se novi javni bilježnici imenuju mimoišavši javne bilježnike stavljene na raspoloženje.

Prema stavu 1. § 12. zakona o javnim bilježnicima postavlja javnoga bilježnika ministar pravde u pravilu na osnovu stečaja, te je u stavu 2., 3., 4. i 5. istoga §-a potanko propisan postupak, po kojem se imadu ravnati vlasti, kada je raspisan stečaj. Stav 6. istoga paragrafa pako dodaje, da će se pri popunjavanju javno bilježničkih mjesta, u koliko je mogućno, dati prednost javnim bilježnicima i javnobilježničkim pripravnicima.

Ovom zakonskom ustanovom dao je zakonodavac ministru pravde ne samo smjernicu nego i okvir, kojega se imade ministar držati kod imenovanja. No ova zakonska ustanova je suspendirana sa § 243. zakona o javnim bilježnicima na pet godina, kada je izrekao, »da se za isto vrijeme ne će primjenjivati propis § 12. stav. 6.«

Time je zakon dao ministru pravde plein pouvoir kod imenovanja javnih bilježnika, te je diskreciono pravo ministra, koga imenuje javnim bilježnikom. Ovo je bilo stanje sve do donošenja zakona o izmjeni i dopuni zakona o javnim bilježnicima (notarima) od 30. svibnja 1931. br. 64506. Točka 2. člana 1. ovoga zakona glasi:

»U §-u 250. dodaje se kao četvrti stav slijedeći propis: Javne bilježnike stavljene na raspoloženje u smislu trećega stava može ministar pravde lišiti zvanja iz razloga spomenutog u § 9. br. 9. ovoga zakona. Protiv takvog rješenja ministra pravde nema mjesta tužbi državnomu savjetu. U ovim slučajevima vršioca dužnosti javnoga bilježnika postavlja ministar pravde.«

Tumačimo sada ovaj dopunidbeni zakon, kako hoćemo; gramatikalno, dakle prema riječima zakona, ili logično dakle iz onih elemenata, iz kojih potiče volja zakonodavca, uvijek ćemo do istoga posljetka doći, — naime da je zakonodavac sa onim dopunidbenim zakonom hotio ograničiti diskreciono pravo ministra pravde, koje mu je bilo podijeljeno zakonom o javnim bilježnicima, ali samo glede javnih bilježnika stavljenih na raspoloženje.

Neprijeporno je, da javni bilježnici stavljeni na raspoloženje sa tim činom nisu izgubili svoje zvanje; jer prema točki 3. § 250. zakona o javnim bilježnicima imaju oni i dalje vršiti svoje zvanje, dok se ne izvrši novo popunjavanje javno bljeležničkih mjesta.

Isto tako i iz propisa dopunidbenoga zakona proizlazi, da javne bilježnike stavljene na raspoloženje imade pravo lišiti svoga zvanja samo ministar pravde i to posebnim rješenjem; tek kada takovo rješenje postane pravomoćno, gubi bilježnik stavljen na raspoloženje svoje zvanje.

Dopunidbeni zakon navadja samo jedan slučaj, kada može ministar pravde lišiti zvanja javne bilježnike stavljene na raspoloženje, a to je razlog spomenut u § 9. br. 9. zakona o javnim bilježnicima.

Iz ove zakonske ustanove jasno slijedi, da samo u ovom jednom slučaju imade pravo ministar pravde bez svakoga daljega postupka lišiti zvanja javne bilježnike stavljene na raspoloženje, naravno ako je taj slučaj procesualno i dokazan, inače imadu oni biti ponovno imenovani javnim bilježnicima, bolje rekući ponovno biti potvrdjeni u svojem zvanju.

Da je ovo tumačenje ispravno proizlazi iz okolnosti, da ako zakonodavac nije hotio ovim dopunidbenim zakonom ograničiti diskreciono pravo ministra pravde, te glede bilježnika stavljenih na raspoloženje praviti iznimku, onda uopće ne bi donio ovaj dopunidbeni zakon, jer je ministru zakonom o javnim bilježnicma bilo dano neograničeno diskreciono pravo, dok ovaj kasniji zakon nedvojbeno ograničuje ovo diskreciono pravo, — specijalno glede javnih bilježnika stavljenih na raspoloženje, radi kojih je i taj zakon donešen.

Gore sam naglasio, da razlog § 9. br. 9, radi kojega može ministar pravde lišiti zvanja javne bilježnike, stavljene na raspoloženje, mora biti i dokazan, jer bi inače ova zakonska ustanova bila sasma uzaludno i ne bi imala nikakove praktične vrijednosti, ako se ista ne bi tako tumačila.

Zato držim, da je sasma pogrješno stanovište, da se ustanova dopunidbenoga zakona, da protiv takvog rješenja ministra pravde nema mjesta tužbi državnomu savjetu, tako tumači, da bi se takova tužba, ako se podnese, imala a limine odbiti kao nedopustiva.

Državni savjet je forum, jer je vrhovni upravni sud (član 103. ustava), koji imade izviditi, da li je razlog § 9. br. 9. i potpuno dokazan; jer držim, gdje se radi o eksistenciji ne samo jednoga čovjeka, nego i cijele porodice, gdje se radi o ugledu i poštenju, tamo se imade strogo postupati, a ne suditi na temelju jednostavnih tvrdnja, koje se osnivaju mnogo puta na sasma sumnjivim obavijestima, mora se imati pred očima riječ »facta loquuntur«.

Samo ako su razlozi § 9. točka 9. dokazani, tek onda se može tužba kao nedopuštena otputiti. Ako ti razlozi ne postoje i nisu dokazani, onda ne samo da ima mjesta tužbi na državni savjet, nego imade državni savjet postupati u smislu zakona.

Svrha ovih redaka bila je ta, da se ovo pitanje stavi na raspravljanje, jer praksa kod imenovanja javnih bilježnika dokazuje upravo protivno mnijenje, nego što je ovdje zastupano. Bilo bi zanimljivo i podesno, kada bi se ovo pitanje što šire raspravljalo. Valjda bi se onda i u praksi moglo nešto postići.

Dr. Zsitvay Eugen

ISPRAVI! U zadnjem dvobroju »Mjesečnika« od 1933. godine (»Ukrajinski pravnički kongres u Pragu«), na str. 566, al. 5., redak 5. ima biti: »... i poimanjem« (a ne: »... sa poimanjem«).

POZIV

Na temelju §-a 12. društvenih pravila sazivljem u ime Upravnog odbora

REDOVITU GODIŠNJU GLAVNU SKUPŠTINU
Pravničkog društva u Zagrebu

za četvrtak, dne 22. ožujka 1934. u 6 sati popodne u dvoranu III. (I. kat) sveučilišta u Zagrebu s ovim

dnevnim redom:

1. Pozdrav predsjednika;
2. Radno i računsko izvješće upravnog odbora te izvješće pregledatelja računa;
3. Izbori: predsjednika i članova upravnog odbora (18), dvojice pregledatelja računa i dvojice zamjenika;
4. Ustanovljenje visine članarine prema §-u 4. pravila;
5. Eventualni prijedlozi članova, u koliko su upravnom odboru podneseni pismeno bar 8 dana prije glavne skupštine (§ 12. pravila).

U Zagrebu, dne 1. III. 1934.

Predsjednik:
Dr. Edo Lovrić v. r.

Molimo članove, neka čekom priloženim zadnjem dvobroju plate što prije zaostalu i tekuću članarinu!

Tko je zametnuo ček, dobit će kod Pošt. štedionice bianco-ček, pa neka ispuni broj našega računa: 35.515.

Molimo, neka se uvaži ova opća opomena, a neka se ne sili na pojedinačne opomene i urgencije, jer za svaku opomenu stoji porto D. 1.50 (po strogim poštanskim propisima, gdje se opomena, makar tiskana, ne uzima kao tiskanica), a gdje je posao, papir i t. d.! To znači za 2000 članova D. 3000 samo porto! Zašto da se taj novac (i posao) ne prištedi Pravničkome društvu urednim vršenjem dužnosti sa strane njegovih članova?! Ta pravnici smo, pa vidimo ono, što je pravo!

ČLANOVIMA!

Upravni odbor »Pravničkoga društva u Zagrebu« zaključio je na sjednici od 14. XII. 1933., da predloži glavnoj skupštini, neka godišnji prinos članova javnih činovnika, koji su dosad plaćali D. 30,

povisi počevši od 1. I. 1934. na D. 60 godišnje,

plativih ujedanput ili u dva do tri obroka.

Članski prinos pripadnika **slobodnih zvanja** (odvjetnika, priv. činovnika i t. d.) ostaje kao i dosad D. 120 godišnje. Pretplata odnosno članarina pravnika-djaka i odvjetničkih perovodja ostaje takodjer nepromijenjenom: D. 60 godišnje.

Na gornje povišenje dosadanje članarine od D. 30 na D. 60 godišnje bio je odbor prisiljen činjenicom, da **efektivni izdaci** za samo štampanje i honorare jednoga broja »Mjesečnika« iznose po članu D. 4.50, **tako da je Pravničko društvo na svakoga člana,** koji je plaćao D. 30 godišnje ili D. 2.50 po broju, **moralo nadoplaćivati D. 24 godišnje ili D. 2 mjesečno po broju.** Taj manjak mogao se još nekako podnositi, dok je broj članova sa članarinom od D. 120 bio znatan, ali kako je zadnjih godina taj broj počeo prilično padati, naknadjivanje je postalo nemoguće, a gubitak neizdrživ. Uslijed toga je Pravničko društvo imalo kroz zadnje tri godine stalan manjak, koji je pokrivalo iz pričuva. Ali ne samo da bi bilo neumjesno ove dalje trošiti, nego to nije predbježno ni moguće, budući da su te pričuve (oko D. 100.000 uštede) zaledjene na računu kod Prve hrvatske štedionice.

Pronijeli se glasovi, da će Pravničko društvo obustaviti izdavanje svojega »Mjesečnika«. Ti glasovi ne odgovaraju istini, a obistinili bi se samo onda, kad članovi ne bi htjeli plaćati povišenu članarinu. No bila bi sramota za pravnički stališ na području apelacionoga suda u Zagrebu, kada za ovaj najstariji pravnički list ne bi htio izdati tu svotu, koja pretstavlja apsolutno minimalnu i podnosivu članarinu i kraj koje ostaje »Mjesečnik« još uvijek jednim od najjeftinijih ne samo pravničkih, nego uopće stručnih listova u državi.

Zakašnjenje posljednjih brojeva »Mjesečnika« ima se pripisati pomanjkanju gotovine, ali se nadamo, da će se članovi odazvati odmah ovome pozivu i da će se tako skupiti potrebne gotovine, čime će se osigurati redovito izlaženje »Mjesečnika«, koji s godinom 1934. stupa u 60-to godište.

U Zagrebu, dne 31. prosinca 1933.

PRAVNIČKO DRUŠTVO U ZAGREBU